

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 6 (Aralık/December 2021), s. 324-348.
Geliş Tarihi-Received: 26.08.2021
Kabul Tarihi-Accepted: 24.10.2021
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.987320

İnternet Üzerinden Çok Satılan Çocuk Kitaplarının Kritik Analitik Düşünce Yönünden İncelenmesi

A Critical Analytical Investigation of Children's Best-Selling Books on The Internet

Mustafa ORHAN*

Öz

Bu çalışmada düşünme, düşünme çeşitleri, çocuk edebiyatı, çocuk kitapları ve genel özellikleri üzerinde durularak, eleştirel (kritik analitik) düşünme özelliği olan çocuk kitaplarının özelliklerine değinilmiştir. Bu özelliklerden hareketle internet üzerinden kitap satışı yapan üç büyük sitenin (Kitapyurdu, İdefix ve Kitega) "çocuk kitapları" kategorisinde "çok satan çocuk kitapları" başlığında yer alan on bir kitap "kritik-analitik düşünme özelliği olan çocuk kitaplarının özellikleri" yönünden incelenmiştir. Yapılan incelemede on bir kitaptan yedisinin (%64) kritik analitik düşünme özelliğini taşıyan çocuk kitaplarının özelliklerinden olan "Kritik-analitik düşünmede önyargılara ve peşin hükümlere yer yoktur." saptamasını desteklediği gözlenmiştir. On kitapta (%91) "Kritik analitik düşünmede sorgulamak esastır", "Kritik analitik düşünme okuduklarından bir çıkarımda bulunma ve bu çıkarımdan hareketle yargı ve sonuca ulaşmak esastır.", "Kritik analitik düşünmede bilimsel ve mantıklı olmak, kendi içinde tutarlı davranmak esastır.", "Kritik analitik düşünmede olayların gerçek hayatla bir noktadan ilişkilendirilmesi esastır.", "Kritik analitik düşünmede kibir, çokbilmiş, bencillik, korkaklık, körü körüne itaat, dalkavukluk vb. duygulara yer verilmemiştir." değerlendirmelerine uygun metinlerin seçildiği gözlenmiştir. Dünya Ekonomik Formu tarafından yayımlanan "İşlerin Geleceği Raporuna" göre işverenler, önümüzdeki beş yıl içinde eleştirel düşünme ve problem çözenin, (kritik analitik düşünme) öne çıkacak becerilerin başında geleceğine inanmaktadır. Çalışmada, "çocuk kitapları"nın muhatabı olan kitlelerde farkındalık oluşturulması amaçlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Düşünme, kritik analitik düşünme, çocuk edebiyatı, çocuk kitapları, çok satan kitaplar.

Abstract

This study examines thinking, types of thinking, children's literature, children's books and their general features and then focuses upon the characteristics of children's books with critical-analytical thinking aspects. Based on these features, the paper examines eleven books under the title of "best-selling children's books" in the "children's books" category of three significant websites that sell books on the Internet (Kitapyurdu, İdefix and Kitega) in terms of "characteristics of children's books", which have "critical-analytical thinking features." The study has found that seven of the eleven books (64%) show the features of children's books with critical-analytical thinking perspectives. In these books, "there is no room for prejudices and preconceptions as for critical-analytical thinking." In ten books (91%), "questioning seems essential in terms of critical-analytical thinking" so that "it is crucial to make an inference

* Dr., Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ankara/Türkiye, e-posta: mustafaorhan1@yahoo.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8559-4834>.

from what one reads concerning critical-analytical thinking and to reach judgment and conclusion based on this inference." The study illuminates in the selected texts that "in critical-analytical thinking, it is vital not only to be scientific and logical but also to behave consistently" and that "it is equally indispensable to relate events to the real-life at one point." In addition, the study points out that "in critical-analytical thinking", there is no space for "emotions such as arrogance, self-knowledge, selfishness, cowardice, blind obedience, and flattery." According to the "Future Jobs Report" published by the World Economic Forum, employers believe that the "critical-thinking and problem-solving skills" will come to the fore in the next five years. This study aims to raise awareness among the audiences of "children's books."

Keywords: Thinking, critical analytical thinking, children's literature, children's books, bestsellers.

1. Giriş

Çocuktaki zihin gelişiminin doğumun sekizinci ayından itibaren başladığı bilinmektedir. Yıllar geçip, çocuğun yaşı ilerledikçe gelişim de hızlanmaktadır. Yaratılışı gereği çocuk meraklıdır ve çevresinde gelişen her şeyi öğrenmek ister. Bu nedenle çevresindekilere bitmez tükenmez sorular sorar, sorularına verilen cevapların ikna edici olmasını bekler. Çocuklar 2-3 yaşından itibaren mantıklı cümleler kurarak dili kullanmaya başlamaktadır. İlerleyen dönemde çocukların dil hâkimiyeti geliştikçe çocuklar duygu ve düşüncelerini dil aracılığı ile daha güzel ifade etmek isterler. Bu dönem, çocuklardaki dil ve anlatım yeteneklerinin gelişmesi açısından önemlidir (Kuşdemir, 2018, s. 17-58). Çocukların edebiyat ve edebi eserlerle tanışmaları aile ortamında yapılan konuşmalar, söylenen ninniler, türküler, anlatılan masallar, aile ortamında okunan kitaplar ve özel olarak çocuklara okunan kitaplar aracılığı ile erken yaşlardan itibaren başlamaktadır. Gelişme çağında değişik edebi türlerle tanışan çocuklar, günlükler ve şiir ile kendilerini ifade etmeye başlayacaklardır.

1.1. Çocuk Edebiyatı

İnsan duyguları olan, düşünen, hayal kuran bir varlıktır. Hayallerin, düşünce ve duyguların, eylemlerin dil kurallarına uygun, estetik bir şekilde ifade edilmesine edebiyat, ortaya çıkan çalışmalara da edebiyat ürünü denilmektedir. Edebiyatla ilgili çalışmalar belirli bir döneme kadar yaygın olarak sözlü gelişmiştir. Özellikle matbaanın icadından sonraki dönemde edebiyat çalışmaları genel olarak yazılı devam etmektedir. Çocukların gelişim dönemlerini, duygu ve düşünce özelliklerini dikkate alarak ortaya konulan edebiyat çalışmalarına "çocuk edebiyatı", ürünlerine de çocuk edebiyatı ürünleri denmektedir. Çocuk edebiyatı denilince genel olarak 2-16 yaş arası kişiler için ortaya konulan çalışmalar akla gelmektedir (Şimşek ve Yakar, 2018, s. 13-42). Çocuk edebiyatının hareket noktası çocuklardır ve temelinde çocuk vardır. Edebiyatın bazı alanları gelişim dönemi ve özellikleri gereği özellikle çocuklara hitap etmektedir. Edebiyat çalışmaları okuyucuya yazılı ve dijital değişik araçlarla sunulabilmektedir. Kitaplar, bu araçların başta gelenidir. Son yıllarda hayatımızın her alanında hızlı bir dijitalleşme söz konusu olsa da kitaba olan ilgi devam etmektedir (Bilkan, 2005, s. 24-35). Doğuştan insanda var olan güzel erdemlerin yaşıyla orantılı olarak geliştirilmesi gerekmektedir. Çocuklardaki güzel erdemlerin, duygu ve düşüncelerin gelişmesi çocuk edebiyatının ilgi alanındadır. Çocuk edebiyatı; yazılı, sözel ve görsel olarak gelişmekte, yeni çalışmalar ortaya koymaktadır. Edebiyatın temelinde insanlara güzeli, iyiyi ve doğruyu sanatlı anlatımlarla "sezdirmek" olduğu bilinmektedir. Sezgi eyleminin gerçekleşmesi için düşünmek gerektiği bir gerçektir. Sezgi ve düşünce arasındaki bu bağlantı dikkate alındığında çocuk edebiyatı ürünleri de dâhil olmak üzere edebiyatın bütün ürünlerinin "düşünme"ye dayalı olduğunu söylemek mümkündür.

1.2. Düşünme

İnsan, “düşünme” yetisi ile diğer canlılardan ayrılır. Düşünmenin farklı tanımları, konuya ilgi duyan değişik bilim insanı ve düşünür tarafından yapılmıştır. Bir konuyu etraflıca ele almak, bir işe başlarken aşamaları ve kademeleri önceden dikkate almak, konuyu enine-boyuna araştırmak gibi anlamlara gelen düşünme (Büte, 2019), insana özgü bir eylemdir. Düşünme kendiliğinden oluşmaz. Düşünmenin gerçekleşmesi için konu hakkında bilgi sahibi olmak, konuyu anlamak ve yeterli detayları öğrenmek gerekmektedir. Bu nedenle düşünmenin temelinde bilgi vardır. Bir konu hakkında ne kadar çeşitli bilgi edinilirse, konu hakkında o denli değişik düşünme becerisine sahip olmak, değişik şekillerde düşünmek mümkündür. Yeni bilgilere ve bulgulara ulaşmak düşünme ile mümkündür. Karşılaştığımız değişik problemlerin çözümü de konunun değişik yönlerden düşünülmesi ile gerçekleştirilmektedir (Güneş, 2012, s. 127-46). Günlük yaşamda insan, yaptığı eylemlerin durumuna göre düşünme eylemini gerçekleştirmektedir. Yapılan işler ve bu işlerin yapılma şekli, işin sonunda ortaya çıkan ürün ile düşünme arasında bir bağlantı olduğu bilinmektedir. Günlük, sıradan ve sürekli yapılan bazı eylemler hakkında her defasında yeniden düşünmeye ihtiyaç duyulmazken, farklı bileşenlerden meydana gelen durumlar hakkında düşünmek önemlidir. Düşünülmeden yapılan eylemler sonrası, istenilmeyen durumların ortaya çıkması söz konusu olmaktadır.

Düşünme yetisinin süreç içerisinde geliştiği bilinmektedir. Düşünme yetisinin gelişmesi için bilgi ve tecrübe ile beslenmesi gerekmektedir. Yeni bilgiler öğrenildikçe, yeni tecrübeler edinildikçe düşünmemiz ve düşünce sistemimiz de değişmektedir. Düşünme ile kişi hayatını gözden geçirir ve daha iyi yaşamak, daha iyi davranmak için yeni kararlar alır (Çakmak, 2002). Düşünme ile zihinde canlandırmak ve hatırlamak sık sık birleriyle karıştırılmaktadır. Hatırlamak ve zihinde canlandırmak daha önceden hakkında değişik düşünceler geliştirilmiş ve hakkında bir hüküm verilmiş konulardır. Düşünme ise, ilk defa ve bir problemin çözümü veya bir durumun daha iyiye evrilmesi için yapılan bir eylemdir. (Ceran, 2019). Düşünmenin sonucunda elde ettiğimiz sonuç düşüncedir.

Tarihi sürece bakıldığında düşünmenin bir sonucu olarak yazının bulunduğu ve insanlar arasında iletişim için kullanıldığı görülmektedir. Yazının icadından sonraki dönemde düşünme ve ürünü olan düşünce büyük gelişme göstermiştir. Bir önceki dönemde doğru kabul edilen bazı düşünceler, bir sonraki dönemde yeni bilgilerin ve anlayışların ortaya çıkması ile geçersiz kabul edilmiştir. Zaman zaman bazı düşünceler, değişik nedenlerden yasaklanmış olsa da ilk insanlardan günümüze kadar düşünme eylemi devam etmiştir ve son insana kadar da devam edecektir.

Bilimsel gelişmeler ve bilimin alt dallara ayrılarak uzmanlaşmasının belirgin olduğu yirminci yüzyılda düşünme üzerine de yoğun çalışmalar yapılmıştır. Düşünmenin beyinde gerçekleştiği bilindikten sonra beyinle ilgili araştırmalar yoğunlaşmıştır. Bu araştırmalar neticesinde beynin bölgeleri, bu bölgelerin fonksiyonları ortaya çıkarılmış ve düşünce ile beynin bölgeleri arasındaki ilgi kurulmuştur (Karaçay, 2019). Bu çalışmalar günümüzde de devam etmekte ve düşünme ile ilgili yeni varsayım ve bulgular ortaya çıkmaktadır. Yapılan çalışmalar neticesinde düşünmenin değişik türleri olduğu sonucuna da varılmıştır. Yapılan çalışmalarla, düşünmenin; Tümevarım Düşünme, Tümdengelim Düşünme, Analitik Düşünme, Analojik Düşünme, Yaratıcı Düşünme, Sistemli Düşünme, Yansıtıcı Düşünme, Eleştirel Düşünme, Altı Şapkalı Düşünme, Üst Düzey Düşünme, Klinik Düşünme gibi çeşitleri olduğu ortaya çıkmıştır (Güneş, 2012, s. 127-46). Düşünme çeşitlerinin hepsinin değişik kullanım alanlarının olduğu bilinmektedir.

1.2.1. Kritik – Analitik Düşünme Nedir?

Analitik düşünme, bir düşünme türüdür ve ele alınan ve kavranmasında güçlük çekilen konunun parçalara ayrılarak her parça hakkında ayrı ayrı düşünüp, sonuçların birleştirilerek bir düşüncenin oluşturulduğu düşünme sistemi olarak da tanımlanmaktadır. Kritik düşünme ise, genel olarak sorgulayıcı düşünme olarak tanımlanmaktadır ve çoğunlukla eleştirel düşünce olarak da anılır. Kritik analitik düşünme; ele alınan konunun parçalara ayrılarak ve her parçayı sorgulayarak yapılan düşünmedir (Büte, 2019). Düşünmenin elde edilen bilgilerden hareketle bir sonuca varmak olduğu göz önünde bulundurulursa, rast gele yapılan bir düşünme sonunda ortaya çıkan düşüncenin niteliği hakkında bazı şüphelerin olması kaçınılmazdır. Beynimize gelen bilgiyi sentezledikten sonra elde ettiğimiz sonuç, bize her zaman yarar sağlamayabilir. Başka bir deyişle beynimiz her zaman bize yarar sağlayacak bir sentezleme ile sonuca ulaşamayabilir. Bu durumda kritik analitik düşünme devreye girmelidir. Kritik analitik düşünme doğru akıl yürütme, mantıklı, tutarlı, şüpheli olma, kanıt ve sonuçlara önem verme gibi temel bazı özellikleri içermektedir.

1.2.2. Kritik- Analitik Düşünmenin Önemi

İnsanlar, eylemlerini düşünme sonucu ortaya koydukları düşünelere göre gerçekleştirirler. Sağlam verilere dayalı, kaliteli bir düşünme gerçekleşmişse, çıkan sonuç da kaliteli olacaktır. Ancak kaliteli bir düşünmeyi olumsuz etkileyebilecek bazı durumların olduğu da bilinmektedir. Yaşanılan çevre, alınan eğitim, gelenekler, idari güç, alışkanlıklar, hobilerimiz, fobilerimiz, inançlar düşüncemizi olumsuz etkileyebilecek durumlardır. Günlük hayatımız bu durumlarla iç içe devam etmektedir. Bu durumlar karşısında dikkatli davranılırsa kaliteli bir düşünme gerçekleşebilir. Kritik analitik düşünmenin temelinde sorunu parçalara ayırıp sorgulamak olduğu için düşünmenin önündeki engelleri aşma noktasında kritik analitik düşünme kilit rol oynamaktadır (Çalışkan, 2019, s. 114-34). Kritik analitik düşünmede esas olan problemleri doğru bir şekilde çözmektir. Bunun için araştırma yapmayı, yapılan araştırmalar neticesinde ortaya çıkan bilgileri tartışmayı ve yorumlamayı önemser. Bilgilerin yorumlanması yapılırken delillerin geçerli, sağlam olmasına önem verir. Kritik analitik düşünmede peşin hükümlere, ön yargılara yer olmadığı gibi, hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığı önemlidir. Kritik analitik düşünme yetisini kazanmak, belirli bir uğraş gerektirmektedir. Kritik analitik düşünebilen birey olaylar karşısında sağduyulu davranan, hoş görülü, gayesi hakikati bulmak olan, bulduğu delillere karşı tarafsız davranan, akla değer veren, araştırmaktan bıkmayan birisidir (Cevizci, 2015). Karmaşık ilişkilerin yaşandığı günümüzde, sorunların çözümünde bu denli kapsayıcı düşünmek doğru çözüme ulaşmak için önemlidir.

Gelişen teknoloji ile birlikte, ihtiyacımızın ötesinde bilgiye, çok hızlı bir şekilde ulaşmak mümkün hale gelmiştir. Bilgi; ticari, ahlaki ve siyasi nedenlerden sınırsız ve kontrolsüz bir şekilde insanlara sunulmaktadır. Günümüzde bir birey, otuz yıl öncesi ile kıyaslandığında bilmemesi, öğrenmemesi gereken ve gelişim çağının üzerinde her türlü bilgiye erişebilmektedir. Bilginin hiçbir filtrelemeye tabi tutulmadan erişilir hale gelmesi, insanlarda gelişim ve davranış bozukluklarının yanında toplumda ciddi bir bilgi kirliliğini de beraberinde getirmiştir. Gelişim çağının üstündeki bilgilere aracısız erişebilen bireyler, bu bilgiyi içselleştiremedikleri durumlarda, normal olmayan davranışlar sergilemeye başlamaktadırlar. Uzmanlar, isteyen herkesin istediği her bilgiye istediği her anda ve istediği her yerden ulaşmasının sakıncasını dile getirmektedirler (Korucu vd., 2019, s. 75-95), (Bozkurt, 2020, s. 511-23). Kritik analitik düşünme bize her türlü bilgiye şüphe ile yaklaşmayı, kaynağını ve bilginin neden açıklandığını sorgulamayı öğretmektedir. Kritik analitik düşünme eğitimi almış bir birey, çağımızın baş döndürücü

bilgi ağında yolunu şaşırmasın doğruları bulabilecektir. Eğitimde ortaya çıkan yeni yaklaşımlara bakıldığında; önemli olanın öğrencilere pek çok konuda bilgi yüklemek değil, bilgiyi sorgulamayı ve kullanmayı öğretmenin öne çıktığı görülmektedir (Ceran, 2019). Düşünme eğitimi almış, düşünce türleri hakkında bilgi sahibi olmuş, kritik analitik düşünmeyi özümsemiş çocukların eğitim ve iş hayatlarında başarılı olacakları değerlendirilmiş (Akbiyık ve Seferoğlu, 2006, s. 90-99) ve MEB tarafından 2016 yılından itibaren ortaokullarda “düşünme eğitimi” dersi konulmuştur (MEB, 2016). Türkiye’de resmi ve özel okulların değişik kademelerinde düşünce eğitimine, kritik analitik düşünme eğitimine yer verilmektedir. Dünya Ekonomik Formu tarafından yayınlanan İşlerin Geleceği Raporuna (Çiftçi, 2021) göre işverenler, önümüzdeki beş yıl içinde eleştirel düşünme ve problem çözme (kritik analitik düşünme)nin öne çıkacak becerilerin başında geleceğine inanmaktadır.

1.2.3. Kritik Analitik Düşünmenin Özellikleri

Kritik analitik düşünme, her şeyden önce ön yargılara kapalıdır. Hakikatin peşinde, tarafsız olmayı hedeflemiştir. Bunun için her görüş ve düşünceye karşı mesafeli, ön yargısız ve saygılıdır. Bu nedenle toplumun demokratikleşmesi açısından kritik analitik düşünmenin önemli olduğu kabul edilmektedir. Kritik analitik düşünme; olayları doğru-yanlış, güzel-çirkin, iyi-kötü olarak sınıflandırmaz. Olayların yeterli bilgilerle ve sabırla incelenmesini gerektirir. Kritik analitik düşünme entelektüel alçakgönüllülüğe ve cesarete önem verir. Alan uzmanlığına, bilgi ve belge yeterliğine, kanıt tarafsızlığına önem verir. Kapalı toplumlarda bazı konular tartışılmaya açık değildir. Kritik analitik düşünme, her alanda bir problemin olabileceğini kabul eder ve problemin çözümüne yönelik soruları ve problemi anlaşılır bir şekilde ifade eder. Kritik analitik düşünme belirli bir amaca yönelik yapılan basmakalıp davranışların reddedildiği, eldeki bilgilerin, var sayımların denendiği bir düşünme sistemidir (Büte, 2019). Kritik analitik düşünme, olay veya olaylar arasındaki karşılaştırmada duyguları değil aklı ön planda tutar ve ortaya çıkacak sonuç veya sonuçların kuvvetli delillere dayanmasını esas alır. Kritik analitik düşünme hayat boyu devam eden, bir düşünmedir. Kritik analitik düşünce benmerkezciliğe karşıdır, empatiye önem verir ve başkalarının düşüncelerini, inançlarını anlamayı hedefler. Kritik analitik düşünmede duygulara değil; bulgu, belge ve bilgilere önem verildiği için fanatizme yer verilmemektedir.

1.2.4. Çocuk Kitapları ve Genel Özellikleri

Çocukların gelişim özellikleri dikkate alınarak, genel olarak çocuklar için veya belirli bir yaşta ya da belirli özelliklere sahip çocuklar için hazırlanan kitaplara çocuk kitabı, kitap dışındaki diğer çalışmalara da gelen olarak çocuk materyalleri denilmektedir. Çocuk kitaplarının genel özellikleri ile diğer materyallerin özellikleri genel olarak örtüşmektedir. Türkiye’de çocuklar için kitap diğer materyallere göre daha ön planda olduğu için çocuk kitaplarının özellikleri üzerinde durulmuştur. Çocuk kitaplarının temel özelliği çocuklar için yazılması değil, çocuklara göre olmasıdır. Toplumsal değer yargılarının zayıfladığı ve para kazanmanın temel hedef teşkil etmeye başladığı son iki yüz yıldır çocuklar için yazılsa da çocuklara uygun olmayan pek çok yayın olduğu bilinmektedir. Çocuk kitaplarında bulunması gereken özellikleri şöyle sıralamak mümkündür:

1. Çocuk kitapları, alan uzmanı kişi veya kişiler tarafından yazılmalıdır. Çocuk kitabı yazmaya veya çocuklar için yazılanları bir araya getirerek bir seçki oluşturmaya çalışanlar, ürünlerinin bir çocuk tarafından okunacağını bilmelidirler.

2. Çocuk kitaplarında kullanılan dil, çocukların dil gelişim özelliklerine uygun olmalıdır. Çocukların dil gelişimi, yetişkinlerden farklı olduğu için alanda çalışanların bu hususu dikkate almaları gerekmektedir (Kuşdemir, 2018, s. 17-58). Değişik yayınevleri tarafından çocuklar için hazırlanan bazı kitaplarda kullanılan dilin, çocukların gelişme çağları ile örtüşmediği dikkat çekmektedir.

3. Çocuk kitaplarının tasarımı çocuğa göre, çocukların gelişim çağlarına uygun olmalı ve milli kültür öğelerini, evrensel insani değerleri ihtiva etmelidir. Kitap tasarımı ile kitapta kullanılan yazı karakteri, yazının puntosu, kitabın sayfa düzeni, kullanılan görseller, renkler ve renklerin uyumu, kapağı, kapakta kullanılan malzeme vb. bütün özellikler kastedilmektedir. Bazı çocuk kitaplarının tasarımının, hedef kitlenin gelişim çağına uygun olmadığı, hedef kitlenin gelişim özelliklerinin üzerinde veya altında kaldığı dikkatleri çekmektedir.

4. Hazırlanan kitaplarda kullanılan görseller subliminal mesajlar içermemeli, milli kültüre, genel toplum ahlakına aykırı renk ve içeriklerden oluşmamalıdır. Yakın zamanda Türkiye’de ortaya çıkan “çocuk kitabında tecavüz skandalı” haberi konuyu açıklaması bakımından önemli kabul edilmektedir. Diğer yandan bazı renk ve sembollerin bölücü örgütleri veya genel ahlak anlayışına aykırı görüşleri savunan toplulukları ifade ettikleri bilinmektedir. Bu nedenle, çocuk kitaplarında renkler ve semboller kullanılırken bu detaylara dikkat etmek gerektiği düşünülmektedir.

5. Tercüme çocuk kitaplarında kullanılan görseller inancımıza, milli kültürümüze aykırı unsurlar içermemelidir (Şahbaz, 2016). Yabancı bazı yayınevlerinin kitapların telif haklarını verirken, kitapta hiçbir değişikliğe, kültürel adaptasyona izin vermediği bilinmektedir. Sözleşme yapılmadan önce bu detaylara özellikle dikkat edilmelidir.

6. Çocuk kitaplarında dil, din, ırk, bölge vb. ayrımcılığı açıktan veya dolaylı olarak yazılı ya da görseller aracılığı ile öne çıkarmak doğru bulunmamaktadır ve bu tür kitaplar çocuklara fayda değil zarar vermektedir. Çocuk kitaplarında bir bölgenin tarihi veya doğa güzellikleri anlatılırken bölgenin diğer bölgelere göre üstünlüğünü ifade eden sözcükleri kullanmaktan kaçınmakta yarar görülmektedir.

7. Anlatı türünde yazılan kitaplarda olayların mantık örgüsüne, olaylardaki zaman algısının çocukların gelişim çağları ile uyumuna, kahramanların davranışlarının yaşları ve çevresi ile uyumlu olmasına dikkat edilmelidir. Çocukların okudukları kitaplarda geçen olaylardan etkilendikleri, kitaplarda yer alan kahramanları kendilerine örnek aldıkları (Kıbrıs, 2016) bilinmektedir.

8. Çocuk kitaplarında merak duygusu ön planda tutulmalıdır. Kitabı okuyan çocuk, bir sonraki sayfada veya bölümde ne olacağını merak etmezse kitabı severek okumayacaktır. Merak ögesi, çocukların kitabı sevmesinde önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

1.2.5. Kritik- Analitik Düşünme Özelliği Olan Çocuk Kitaplarının Özellikleri

Düşünme, insanı diğer canlılardan ayıran belirleyici özelliktir ve çocuk yaştan itibaren şartlarla orantılı gelişir. Çocuk yaştan itibaren insanlar üzerinde bir baskı kurular, çocuğun diğer insanlardan farklı düşünmesine, davranmasına, beğenmesine onay verilmezse düşünme kabiliyeti zaman içinde gelişmez, hatta körelir ve yok olur. Bir müddet sonra bu tür bireyler “her denileni şartsız kabul eden, ne denilirse hemen yapan” robot insan olurlar. (Çevik, 2018, s. 56-63) Çocuk yaştan itibaren düşünce gelişiminde aile, çevre ve eğitimle beraber kitapların da önemi büyüktür. Çocukların düşünce dünyasını geliştirmesi ve zenginleştirmesi isteniyorsa, çocuk kitaplarının kritik-analitik düşünmeye

uygun olması gerekmektedir. Kritik analitik düşünmeye uygun çocuk kitaplarını diğer kitaplardan ayıran bazı özellikler bulunmaktadır.

1. Kritik - analitik düşünmede önyargılara, ayrımcılığa ve peşin hükümlere yer yoktur. Çocuklar için hazırlanacak kitaplar, ön yargılardan, ayrımcılıktan ve peşin hükümlerden arındırılmış olmalıdır. Ön yargı, çocukların hayatın değişik yönlerini keşfetmelerinin önünde engel oluşturmaktadır. Peşin hüküm ve ön yargılar içeren kitapları okuyarak büyüyen bir çocuğun hayata ve çevresindeki insanlara bakış açısı da ön yargılı olacak, bu çocuk hayatın değişik renklerinden zevk alamayacaktır. Ön yargı; giyim, kuşam, yeme içme, düşünce vb. hayatın her alanında olabilmektedir. Aile ve aile çevresinde oluşan ön yargılar çocukların ilerleyen yaşlarında giyimden beslenmelerine pek çok alanda tutum ve davranışlarını etkilemektedir (Erdoğan ve Vatandaş, 2020, s. 474-85). Dünyada hızla yükselen ırkçılık ve yabancı düşmanlığı, ön yargıların bir sonucudur. Çocuklar hayata ön yargısız başlamalı ve kendi tecrübeleri, ailelerinin yardımı ile hayatın değişik yönlerini tanımalıdır. Çocuk kitaplarında yer verilen metinlerde bu konuların önemli olduğu düşünülmektedir.

2. Kritik analitik düşünmede sorgulamak esastır. Çocuk kitapları, aykırı düşünmeyi sakındırmak yerine yerleşik düşünceleri de sorgulamak için cesaret verici olmalıdır. Sorgulamanın bilimsel ilerleme bakımından önemi bilinmekle birlikte, soruların yapıcı yönlendirici olmasının ve doğru sorularla sorgulamanın önemi de unutulmamalıdır. Bilindiği gibi soruların farklı amaçları ve sorulma şekilleri vardır. Bazı sorular yapıcı, yol gösterici ve öğrenme amaçlı nitelikteyken, bazı sorular reddedici, araştırma ruhunu köreltici niteliktedir. Türkiye’de “sorgulayıcı” sözcüğüne genel olarak olumsuz anlam yüklendiği bilinmektedir. Sorgulayan çocuk “neye neden inandığını ve neyi neden sevdiğini” bilerek yetişeceği için öz güveni yüksek olacaktır. Yirmi birinci yüz yılda günlük hayatın bir parçası haline gelen teknolojinin 19. yüz yılda akıllardan dahi geçmediği gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. Yapılan keşif ve icatların pek çoğu, mevcut durumun sorgulanması, yerleşik düşüncelere şüpheli yaklaşımların sonucunda yapılmıştır. Çocukların bilimsel olgulara karşı sorgulayıcı yetiştirilmesi, onların gelecekte bilim insanı olmalarını kolaylaştıracaktır. Bilimin canlılığını sürdüren bir süreç olduğu, yüz yıl önce “olmaz” denilenlerin yüz yıl sonra hayatın bir parçası unutulmamalıdır. Bilimsel ilerleme, aykırı düşünmeye açık, yerleşik düşünceleri doğru sorgulayabilen kişilerle mümkündür.

3. Kritik analitik düşünme okuduklarından bir çıkarımda bulunma ve bu çıkarımdan hareketle yargı ve sonuca ulaşmak esastır. Çocuklar için hazırlanan kitaplar, çocukların “çıkartımlarda bulunmasına, yargılar ve sonuçlar oluşturmalarına” zemin hazırlamalıdır. Çocuk kitaplarında konular genel olarak, nasihat verir gibi değil, sezdirici şekilde ele alınmaktadır. Kitapta yer verilen metinler ve tercih edilen anlatım türü, konuyu sezdirmeyle beraber çocukların bir çıkarımda bulunmalarına da yardımcı olmalıdır. Kitabı okuyan çocuktan “okuduklarımdan şu sonuca vardım” demesi beklenmektedir. Çocuklar, kitaptan yaptıkları çıkarımlara dayanarak bir yargı oluşturabilmeli, bu yargıdan hareketle de bazı sonuçlara ulaşmalıdır (Ceran, 2019). Küçük yaştan itibaren olaylar karşısında çıkarımda bulunmayı, çıkarımda bulunup yargı oluşturmayı öğrenen bireyler, karşılaştıkları problemleri kolayca çözecektir. Çocuk kitaplarında yer verilen metinlerde gerçekleşen olaylardan bir sonuca varmayı çocuğa bırakmak, çocuğun gelişimi açısından önemlidir. Metinde geçen olayı okuyan çocuk, olayın sonucuna göre bir değerlendirmede bulunabilmeli ve kendine göre bir sonuç çıkarabilmelidir.

4. Kritik analitik düşünmede “bilimsel ve mantıklı olmak, kendi içinde tutarlı davranmak” esastır. Anlatı türüne dayalı kitapların kahramanları, iç dünyaları ile barışık

ve yaşlıları ile genel anlamda uyumlu olmalıdır. Çocuklar, okudukları kitaplarda yer verilen kahramanlardan etkilenmektedirler ve kahramanların düşüncelerini, hareketlerini kendilerine örnek olarak almaktadırlar. Kahramanların kendilerine karşı dürüst olmaları, tutum ve davranış yönüyle tutarlı olması çocukların kişilik gelişimi için önemli olarak değerlendirilmektedir. Yaşlıları ile örtüşmeyen tutum ve davranış sergileyen kahramanların yer aldığı kitapların çocuklar için uygun olmadığı değerlendirilmektedir. (Cihaner, 2007). Kahramanların tutum ve davranışlarını kendi düşüncelerine değil, bilimsel gerçeklere, akla ve mantığa dayandırması sağlanmalıdır. Kitabı okuyan çocuğun, kahramanın neden böyle davrandığı ile ilgili zihninde bir cevap oluşturması beklenmektedir.

5. Kritik analitik düşünmede olayların gerçek hayatla bir noktadan ilişkilendirilmesi esastır. Çocuk kitaplarında yer verilen olayların ve durumların gerçek hayattan seçilmesi veya gerçek hayata uygun olması gerekmektedir. Böylece çocuğun, okudukları ile yaşadıkları arasında bir karşılaştırma yapma ve çıkarımda bulunma fırsatını yakalaması beklenmektedir (Cihaner, 2007). Olaylar arasındaki karşılaştırmayı zaman zaman kitaptaki kahraman da yapmalıdır.

6. Kritik analitik düşünmede kibir, çokbilmiş, bencillik, korkaklık, körü körüne itaat, dalkavukluk vb. duygulara yer verilmemiştir. Yazılacak çocuk kitaplarında kibir yerine tevazu, çok bilmişlik yerine öğrenmeye ve bilgilerini her an en doğru bilgi ile değiştirmeye açık olma, aileye ve topluma faydalı olma, diğerkâmlık, cesaret, medyanın ve sosyal medyanın çalışma mantığına yönelik ip uçları, körü körüne itaat ve dalkavukluğun zararlarına yönelik örnek hikayeler ve metafor oluşturacak örneklere yer verilmelidir.

2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, internet üzerinden kitap satışı yapan üç büyük sitenin (Kitapyurdu, İdefix ve Kitega) 16.07.2021 tarihinde “çocuk kitapları” kategorisinde “çok satan çocuk kitapları” başlığında yer alan her bir satış sitesinin ilk dört kitabının (toplamda 12 kitap) “kritik analitik düşünme” özelliklerini göstermesi bakımından incelenmesidir. Kitaplardan biri İdefix ve Kitap Yurdu adlı sitelerde en çok satan ilk dört kitap arasında yer aldığı için 11 kitap incelenmiştir.

Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. İnternet üzerinden kitap satışı yapan üç büyük sitenin (Kitapyurdu, İdefix ve Kitega) “çocuk kitapları” kategorisinde “çok satan çocuk kitapları” başlığında yer alan ilk dört kitabın “kritik analitik düşünme” özelliklerini taşıyor mu?

2. İnternet üzerinden kitap satışı yapan üç büyük sitenin (Kitapyurdu, İdefix ve Kitega) “çocuk kitapları” kategorisinde “çok satan çocuk kitapları” başlığında yer alan ilk dört kitabın “kritik analitik düşünme” becerilerine katkı sağladığı söylenebilir mi?

3. Yöntem

Araştırmada var olan bir durumu ortaya koymak amaçlandığı için doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Yazılı belgelerin içeriğinin belirli bir sistematik çerçevesinde, titiz bir şekilde analiz edilmesine “doküman analizi”, “belge incelemesi” isimler verilmektedir (Kıral, 2020). Alan yazında genel olarak “doküman analizi” ismi kullanılmaktadır. Analizi yapılacak dokümanlar basılı veya elektronik materyallerden meydana gelmiş olabilir. Doküman analizinde araştırmacının, elde ettiği belgeleri doğru bilgiye ulaşmak için bir sistem çerçevesinde titiz bir şekilde incelemesi, sınıflandırması

esastır (Sak vd. 2021). Nitel araştırmalarda değişik yöntemler kullanılan yöntemlerden biri de “doküman analizi” yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini çocuk kitapları oluşturmaktadır. Örneklem olarak internet üzerinden kitap satışı yapan üç büyük sitenin (Kitapyurdu, İdefix ve Kitega) 16.07.2021 tarihinde “çocuk kitapları” kategorisinde “çok satan çocuk kitapları” başlığında yer alan ilk dört kitabı seçilmiştir. Yapılan araştırmada “Babaannem Geri Döndü” adlı kitabın iki yayınevinde de (İdefix ve Kitap Yurdu) en çok satan ilk dört kitap arasında olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle örneklem olarak, on iki kitap değil, on bir kitap seçilmiştir.

Tablo 1: Araştırmada Kullanılan Kitap Bilgileri

Sıra	Kitap Adı	Yazarı	Yayınevi	Yılı	Sayfa	Satış Sitesi
1	Deli Fişek	Jose Mauro De Vasconcelos	Can Mordern	2021	85	Kitega
2	Küçük Kara Balık	Samed Behrengi	Monera Yayıncılık	2019	67	Kitega
3	Martıya Uçmayı Öğreten Kedi	Luis Sepulveda	Can Çocuk	2021	109	Kitega
4	Haritada Kaybolmak	Vladimir Tumanov	Güneşli Kitaplığı	2021	228	Kitega
5	Uykusu Gelmeyen Porsuk	Constanze von Kitzing	Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları	2021	16	İdefix
6	Hayvanat Bahçesinde Diş Fırçalama Günü	Sophie Schoenwald	Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları	2021	31	İdefix
7	Dedektif Zebra ve Kayıp Kurabiyelerin Gizemi	Gill Mclean	Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları	2021	31	İdefix
8	Babaannem Geri Döndü	Şermin Yaşar	Taze Kitap	2021	161	Kitapyurdu
9	Şeker Portakalı	Jose Mauro De Vasconcelos	Can Modern	2021	183	Kitapyurdu
10	Zaman Bisikleti	Gezgin Adalı	Can Çocuk	2021	112	Kitapyurdu
11	Pal Sokağı Çocukları	Ferenc Molnar	Yapı Kredi Yayınları	2020	235	Kitapyurdu

4. Bulgular

Bu bölümde, “Kritik-Analitik Düşünme Özelliği Olan Çocuk Kitaplarının Özellikleri” yönünden incelenen on bir kitap ile ilgili bulgular, ilgili başlıklar çerçevesinde verilmiştir.

1. Kritik - analitik düşünmede önyargılara, ayrımcılığa ve peşin hükümlere yer yoktur. İncelenen kitapların bazılarında tespit edilen başlığa uygun olarak ön yargılara, ayrımcılığa, peşin hükümlere yer verilmediği bazılarında ise yer verildiği tespit edilmiştir.

“Anneleri mutfaktan bağırdı: ‘Marmelatlı kurabiyeler yok olmuş! Kurabiyeleri kim almış olabilir ki? (McLean, 2021, s. 7)” Anne sincap, kaybolan kurabiyeleri kimin aldığı ile ilgili ön yargılı davranmıyor, sorgulama yapıyor, kesin hüküm vermiyor. “Gökyüzü

masmaviydi, güneş pırl pırl parlıyordu ama görünürde tek bir ziyaretçi bile yoktu. Hayvanat bahçesi sakinleri de yuvalarına saklanmışlardı. Bu işte bir terslik vardı (Schoenwald, 2021, s. 6).” Müdür bu durum karşısında ön yargılı davranmıyor ve kesin hüküm vermiyor. “Komşu, Küçük Kara Balık’ın annesine, ‘o sinsî salyangozu hatırlıyor musun?’ diye sormuş. Annesi, ‘evet, iyi söyledin! Çocuğumun aklına giriyordu hep! Allah’ın cezası’ demiş (Behrengi, 2019, s. 14).” Anne balık, salyangoz hakkında ön yargılı davranmaktadır. Ön yargı ifade edelerinin çocuk kitaplarında yer alması uygun görülmemektedir. “Derken beklenmedik bir şey oldu. Malum korna üç kez öttü. Namussuz! Acıdan öldüğüm yetmiyormuş gibi bir de dalga geçmeye gelmişti.

Araba hemen yanımda durdu. Portekizli camdan dışarı eğilip sordu:

‘Vay bızdık, ayağın mı yaraladın?’

‘Sana ne!’ diyesim geldi. Ama bana arsız demediği için karşılık vermedim ve beş metre daha yürüdüm.

Arabayı çalıştırıp yanımdan geçti ve duvara iyice yanaşıp durdu, şeridin biraz dışına çıkara yolunu kesmişti. Kasını açıp indi. Cüsseli bir karaltı halinde dikildi.

‘Canın çok yanıyor mu, bızdık?’

Vaktiyle dayağını yediğim birinin benimle böylesine tatlı ve dostane bir sesle konuşması görülmüş şey değildi. Daha da sokuldu ve şişman gövdesinden beklenmeyen bir çeviklikle diz çökerek göz hizama geldi. Gülümsemesi öyle nazik ki adeta şefkat saçıyordu. (Vasconcelos (a), 2021, s. 112)” Zeze, ön yargılı davranarak, Portekizlinin kötü niyetle durduğunu düşünmektedir ama Portekizli iyi niyetlidir. “Biliyor musun senin hakkında bana ne diyorlar?

Hiç meraklanmadan hayır anlamında kafamı salladım.

‘Natal’in en güzel çocuğu olduğunu söylüyorlar. Bu da bana gurur veriyor. Sana olanlardan kaygılanma. Sonunda hayatta önemli biri olacaksın. Senin geleceğine büyük inancım var benim.’

Babam bana bu kadar güzel bir şey hiç söylememişti. O anı yıllarca beklemiştim. Bana çok şeye mal olmuştu ama hiç olmamasından iyiydi.

Sakin bir tavırla devam ediyordu:

‘İnsanın kendini bulması uzun sürer ama sen çok gençsin, kişilik sahibisin. Kırgınlığın geçti mi?’

‘Ben sana hiç kırılmam (Vasconcelos (b), 2021, s. 41).” Babası hakkında herhangi bir ön yargıda bulunmamakta, ona “hiç kırılmadığını” dile getirmektedir. “O akşam kediler, martının gelip en sevdiği yemeği yememesine şaşırıldılar: Sekreter’in, lokantanın mutfağından aşırıldığı kalamarlardan vardı yemekte.

Kaygıyla martıcığı aradılar, dondurulmuş hayvanların arasında kolu kanadı kırık, üzgün bir şekilde otururken onu bulan Zorba oldu.

‘Acıkmadın mı Şanslı?’ diye sordu Zorba, ‘yemekte kalamar var.’

Martı gagasını açmadı.

‘İyi değil misin? Hasta mısın?’ diye diretti Zorba kaygıyla.

‘Semireyim diye mi yememi istiyorsun?’ diye yanıtladı Zorba.

‘Sonra ben tombullaşınca, beni yemek için sığınları davet edecek misin?’ diye bağırdı, gözlerinden yaşlar süzülerek.

'Nereden çıktı bu saçmalık?' diye miyavladı Zorba heyecanla.

Şanslı, hıçkırıklarını tutarak Matias'ın ona ciyakladığı her şeyi anlattı. Zorba, martının gözyaşlarını yaladı, sonra o güne dek hiç söylemediği şeyleri miyavlarırken buldu kendini.

'Sen bir martısın. Şempanze bu konuda haklı ama yalnızca bu konuda. Hepimiz seni seviyoruz, Şanslı. Seni seviyoruz çünkü sen bir martısın, çok sevimli bir martısın hem de. Sen bir kedi olduğunu haykırdığında karşı çıkmıyoruz çünkü bizim gibi olmak istemen bize gurur veriyor ama sen farklısın ve biz senin farklı olmanı seviyoruz. Annene yardım edemedik ama sana yardım edebiliriz. Yumurtadan çıktığından beri seni koruduk. Seni bir kediye dönüştürmeyi düşünmeden sana bütün sevecenliğimizi verdik. Seni bir martı olarak seviyoruz. Senin de bizi sevdiğini, bizim senin dostların, ailen olduğumuzu hissediyoruz ve bil ki senin sayende biz, göğsümüzü gururla kabartan bir şey öğrendik: Farklı bir varlığı beğenmeyi, sevmeyi ve ona saygı göstermeyi. Bize benzeyenleri kabullenmek ve sevmek çok kolaydır ama farklı biriyle bu çok zordur ve sen bunu başarmamızda bize yardım ettin. Sen bir martısın ve martıların yazgısını izlemek zorundasın. Uçmalısın. Bunu başardığında Şanslı, mutlu olacaksın, böylece senin bize karşı duyguların ve bizim sana karşı duygularımız aha yoğun ve güzel olacak. Çünkü birbirinden tamamıyla farklı varlıklar arasındaki bir sevgi olacak bu (Sepulveda, 2021, s. 81-82)." Kediler martı yavrusu ile ilgili ön yargılı davranmayarak, onun uçmayı öğrenip uçmasını teşvik ediyorlar. "Çalıkların arasından, upuzun sakallı, kel kafalı, fındık burunlu, huysuz bir surat belirdi. Alt'ların tam karşısında, büyük bir hoşnutsuzlukla olanları süzen Hırçın Marvin duruyordu. Yalnız bu kez ne küçük ne ahşaptı; iki kardeşin varlığından hiç memnun görünmeyen kanlı canlı biriydi.

'Amma uzun sürdü buraya gelmeniz' diye homurdanarak uzanıp kanoyu kuma çekti. Sonra da gömleğinin cebinden o bildik sarı pipoyu çıkardı, yaktı ve havaya duman bulutçukları püflemeğe başladı.

Artık her şeyi mümkün gördüğünü belirtmiş olan Chris'in bile aklanın almayacağı bir şeydi bu. Kardeşi de aynı duygular içindeydi; iki kardeş ne diyeceklerini ya da yapacaklarını bilemeden, beklenmedik kurtarıcılarına öyle bakakaldılar. Adamın koca sakalında, Chris'in oltasının ucunda sudan çıktığı zamandan kalma yosun parçacıkları seçiliyordu sanki (Tumanov, 2021, s. 119)." İki kardeş, herhangi bir ön yargıda bulunmamaktadır. "Neyse, söylemişim insanlar hakkında konuşmayı sevmem. Ama hakkında konuşmak istemediğim bu adamın ismini aşırı derecede merak ediyordum. Kapı ziline ismini yazsa anında öğrenirdim ama yazmadı. Ben de postacıyı bekledim. Taşındıktan bir ay sonra geldi postacı. Hemen sohbet etmeye başladım ve komşumuzun adını öğreniverdim. Adı İkramet'in Yağyemez! Değişik bir isim ama zaten kendisi de değişik birisi. Ben de gerçekten yağ ikram etsem yiyip yemeyeceğini merak ettim. Dolaptan aldığım margarini adamın kapısının eşiğinin üzerine 'Mahallemize hoş geldiniz!' yazarak bıraktım. Margarinin eriyeceğini, adamın kapıyı açınca üstüne basacağını ve kayıp düşeceğini düşünemedim tabi (Yaşar, 2021, s. 19)." Komşusu ile ilgili herhangi bir ön yargıda bulunmamaktadır. "Kardeşinin başına kötü bir şey gelmiş olabileceğinden korkan Çuka, telaşla sağı solu araştırmaya başladı. Mağaranın bulunduğu bayırın kenarına geldiğinde aşağıda elma toplayan kardeşini gördü. Yıldırım hızıyla aşağıya, yanına koştu.

'Anin şimdi iyi bir azar işitecek.' dedi Damla.

'Akıllım... Görürsün bak, Çuka elindeki kamışı görünce kızmayı falan unutacak. Şaşkınlıktan dilini yutacak.'

Yağmur haklı çıktı. Çuka, Anin'e biraz yaklaştıktan sonra durup şaşkın şaşkın kardeşinin elma toplayışını izlemeye başladı (Adalı, 2021, s. 26)." Çuka, herhangi bir ön yargı belirtisi

göstermemektedir. “Csonakos yine iki parmağını ağzına götürdü. Sevinçten ıslık çalmaya hazırlandığının işaretiydi bu. O her zaman, her türlü devrime hemen sevinçle katılmaya hazırdı. Ama Boka elini tuttu.

‘Sağır etme bizi!’ dedi. Sonra da küçük sarışın olana döndü:

- Peki nasıl oldu bu?
- Estand mı?
- Evet. Ne zaman oldu?
- Dün öğleden sonra.
- Nerede?
- Muzi’de!

Yakındaki Müze’nin bahçesine çocuklar kendi aralarında Muzi adını takmışlardı.

- Peki, o zaman tam olarak nasıl olduysa öyle anlat bize. Çünkü eğer bir şeyler yapmak istiyorsak, gerçeği tam olarak bilmeliyiz (Molnar, 2020, s. 27-28).” Boka, bir karar vermeden önce ön yargılı davranmak yerine araştırmayı, bilgi toplamayı tercih etmektedir. Bu tutumun çocuk kitaplarında yer alması önemli kabul edilmektedir.

2. Kritik analitik düşünmede sorgulamak esastır. İncelenen kitapların tamamına yakınında “sorgulama”nın söz konusu olduğu tespit edilmiştir. “Korkmayın hanımefendi, bu gizemi hızlıca açığa kavuşturacağız. Önce bize olay yerini gösterin lütfen. Kurabiyeleri soğumaları için nereye bırakmıştınız? (McLean, 2021, s. 11)” Dedektif Zebra, herhangi bir ön yargılı davranış sergilemeden araştırmaya başlamıştır. “Nane! Diye seslendi müdür. Söyler misin bana, hayvanat bahçesi neden bu kadar pis kokuyor (Schoenwald, 2021, s. 8)” Hayvanat bahçesi müdürü pis kokunun nedenini sorguluyor, peşin hüküm vermiyor. “Komşu, ‘Yavrum sen ne zaman bilge ve filozof oldun da bize haber vermiyorsun?’ demiş. Küçük Balık, ‘ben sizin neye bilge veya filozof dediğinizi bilmiyorum. Sadece dolaşmaktan bıktım ve bu sıkıcı gezmelere devam edip kendimi avutmak, bir gün gözümü açtığımda hiçbir şey anlamadan sizler gibi yaşlandığımı görmek istemiyorum.’ diye yanıtlamış. Komşu ‘laflara bak laflara!’ diye kızmış. Annesi ‘ben biricik yavrumdan bu sözleri hiç beklemezdim. Yavrumu kimin yoldan çıkardığını bilmiyorum.’ demiş.

Küçük Kara Balık, ‘Hiç kimse aklıma girmedi. Benim aklım var, anlıyorum; gözüm var, görüyorum.’ demiş (Behrengi, 2019, s. 14).” Küçük Kara Balık, olayları sorgulamaktadır. “Odanın kapısını açıp ayakkabılarımızın içinin boş olduğunu görünce hayal kırıklığına uğradım. Totoca gözlerini ovuşturarak yanıma geldi:

‘Demedim mi?’

Karmakarışık hislere kapıldım. Aralarında nefret de vardı, isyan ve hüsrana da. Kendimi tutamayarak haykırdım:

‘Fakir bir babanın evladı olmak ne fena (Vasconcelos (a), 2021, s. 50)!” Zeze, hayatı, fakirliğini sorgulamaktadır. “Öyle söyleme. Zavallı ihtiyar iyi adamdı.

‘Hiç de değil. Tanrının cezası moruk bize hiç durmadan bağırırdı. Çocukluğumuzdan beri terör havası estirirdi. Bir Paskalya’da kutsal Cuma günü, sırf nişancılığını denemek için bekçi köpeğine nasıl ateş etmişti hatırlıyor musun? Zavallı hayvancık sevinçle uzaktan geliyordu, bize yaltaklanmak için. Kurşun bum diye suratının ortasında patladı. Neresi iyiydi o herifin?’

‘Ölünün arkasından böyle konuşma.’

‘Bu da dayanamadığım bir başka şey. Sırf öldü diye birinin aziz olup çıkması (Vasconcelos (b), 2021, s. 25).” Ze, gördüklerini ve yaşadıklarını göz önünde

bulundurarak ortaya çıkan durumu sorgulamaktadır. “ ‘Yavrunun yiyecek hiçbir şeyi yok. Korkunç! Korkunç.’ ” diye ısrar etti Profesör.

‘Haklısın. Ona sinek yedirmek zorunda kaldım, sanırım karnı çok çabuk acıkacak gene’ diye miyavladı Zorba.

‘Sekreter, ne bekliyorsunuz?’ diye sordu Albay.

‘Bağışlayın beyefendi ama sizi dinlemiyordum’ diye kendini savundu Sekreter.

‘Lokantaya gidip bir sardalye getiriniz’ diye emretti Albay.

‘Peki neden ben? Ha? Niye hep ben yapıyorum alışverişi? Niye ben daldırıyorum kuyruğumu benzine? Niye sardalyeyi ben getiriyorum? Niye hep ben?’ diye karşı çıktı Sekreter (Sepulveda, 2021, s. 61).” Sekreter, kendi durumunu, kendine yapılanları sorgulamaktadır. “Sonunda Francais kendini toplayıp, ‘Siz şeysiniz’ diye geveledi.

‘Ya ya, ne demezsiniz.’ diye onun sözünü kesti. ‘Bana bakın, bütün gün sizi bekleyemem. Benimle gelecek misiniz, gelmeyecek misiniz?’

Chris dikkatle, ‘Gelmek mi? Nereye’ diye sorup, geriye doğru kardeşine göz attı (Tumanov, 2021, s. 119).” Chris, denileni hemen yapmak yerine sorgulamayı tercih etmektedir. “ ‘Annee, nasıl kusması benden yemesi senden dedi yaa. Ben desem kızarsınız, anneniz deyince hiç sesiniz çıkmadı.’

‘Sus sen, hemen kendine pay çıkartma. Babaannen kötü konuşunca siz de konuşacaksınız diye bir şey yok.’

‘Niye yaa, daha geçen gün büyüklerinizi örnek alın diyordunuz, noooldu şimdi? (Yaşar, 2021, s. 33)” Çınar, aynı cümleleri kurduğu halde kendisine kızılmasına karşılık babaannesine kızılmama nedenini sorgulamaktadır. Çuka, ortalıkta amaçsız bir biçimde dolaşp, gördüğü her şeyi eline alıp inceliyordu. Hayvan derilerinin kurutulduğu yere gelince durdu. Eline bir deri parçası alarak baktı. Toprakta açtığı küçük kanala benzeyen bir şeyi derilerle yapamaz mıydı? İki yanından hafifçe bastırınca derinin ortasında bir çukurluk oluşuyordu. Suyu buradan istediği yöne akıtabilirdi. Ama suyun geleceği yer uzaktı. Bu iş için kabilenin elindeki derilerin tümünü kullansa, yolun yarısına bile ulaşamazdı. Üstelik deriler başka şeyler için de gerekliydi onlara. Kış yaklaşıyordu ve kışın soğğundan da deriler yardımıyla korunabileceklerdi. Daha başka bir yol bulmalıydı.

Çuka yeniden ortalıkta dolaşmaya başladı. Anin yine Çuka’nın peşindeydi. Ağabeyinin eline alıp incelediği her şeyi o da bir kez alıp inceliyordu (Adalı, 2021, s. 55).” Çuka ve kardeşi gördüğü nesnelere, duyduğu sesleri sorgulamaktadır. “Nemecsek ise herkesi hayrete düşüren bir şey yaptı: Bir anlığına da olsa dikkatlerin merkezinde olmaktan yararlanıp pusulaları dağıtacağına, birli parmakları arasında tuttuğu pusulalarla birlikte bir adım öne çıktı. Hazır ola geçti ve titreyen sesiyle konuşmaya başladı:

‘Komutanım, burada bir tek ben rütbesi askerim! Bu böyle olmuyor! Bu orduyu kurduğumuzdan beri, çevremdeki herkes subaylığa terfi etti. Bir ben, bir ben rütbesiz asker kaldım. Herkes bana emir veriyor... ve, ve her şeyi benim yapmam gerekiyor Ve..ve

Lafının burasında küçük sarışın yüzü sarsıldı, duygulandığı her halinden belliydi. Gözlerinden iri gözyaşları yuvarlanmaya başladı.

Csele küçümseyen bir tavırla:

- Ordudan atmamız lazım ağlıyor, dedi.

Geriden bir ses daha yükseldi!

- Sulu göz!

Herkes gülmeye başladı. Bu artık Nemescek'i iyice çileden çıkarmıştı. Zaten çok acı çekiyordu, şimdi artık kendini tamamen bıraktı. Hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladı. Bir yandan ağlıyor, bir yandan da konuşmaya çalışıyordu:

- Bakın isterseniz kara kaplı kitaba, eee, bakın... oradada, orada da... sadece benim adım var. ...ben sizin köpeğiniz miyim? (Molnar, 2020, s. 45)" Nemescek, kendi durumunu ve arkadaşları tarafından maruz kaldığı hareketlerin nedenini sorgulamakta ve duruma itiraz etmektedir.

3. Kritik analitik düşünme okuduklarından bir çıkarımda bulunma ve bu çıkarımdan hareketle yargı ve sonuca ulaşmak esastır. İncelenen kitaplarda "okuduklarından çıkarımda bulunmayı, bu çıkarımdan hareketle bir yargıya ve bu yargıdan hareketle sonuca ulaşmayı sağlayan" metinlere yer verildiği gözlenmiştir. "Nokta not defterinden okudu: Fırıncı sokak 1 numaradaki oyuncak evde marmelatlı kurabiyeleri araştırıyorduk. Kırıntılardan oluşan izleri takip ettik, birkaç yapış yapış pati izi tespit ettik. Gizli bir geçitten geçtik, geçit bahçe kulübesine açıldı (McLean, 2021, s. 23)." Nokta, okuduklarından bir çıkarımda bulunmakta, bu çıkarımdan hareketle bir yargıya ve sonuca ulaşmaktadır. "Demek öyle! Hayvanat bahçesi müdürü yüzünü buruşturdu ve yuvanın önünde bir o yana, bir bu yana yürümeye başladı. Birden durdu.

Buldum! Nane, yardımına ihtiyacım var (Schoenwald, 2021, s. 11)." Hayvanat bahçesi müdürü bir çıkarımda bulunmakta, bu çıkarımdan hareketle bir yargıya ve sonuca ulaşmaya çalışmaktadır. "Ufak balıklar, 'Seni boğmamız gerekiyor, kurtuluş istiyoruz biz.' demişler. Küçük Kara Balık, 'sizin aklınız başınızda değil! Beni boğsanız da yine de kurtuluş yolunuz yok. Pelikanın tuzağına düşmeyin!' demiş. Ufak balıklar, 'Sen bu sözleri canını kurtarmak için söylüyorsun yoksa asla bizi düşünmüyorsun.' demişler.

Küçük Kara Balık, 'O halde bana kulak verin, size bir yol göstereceğim. Ben cansız balıklar arasında ölü taklidi yapacağım, bakalım pelikan sizi serbest bırakacak mı bırakmayacak mı? Eğer sözümü kabul etmezseniz bu bıçakla ya sizi parçalarım ya da keseyi parçalar dışarı kaçırım ve siz...' demiş (Behrengi, 2019, s. 46)." Küçük Kara Balık, gördüklerinden bir çıkarımda bulunmakta, bu çıkarımdan hareketle bir yargıya, bir sonuca ulaşmaya çalışmaktadır. "Başımıza gelen faciayı ancak o zaman idrak etti. Hiçbir şey demedi. Bana bakıp dudaklarını sallandırdı ve gözleri doldu.

'Zararı yok Luis. Hani atım var ya, Ay Işığı, hatırladın mı? Totoca'ya söylerim, sopasını değiştirir, sana Noel Baba'nın hediyesi olur.'

Luis burnunu çekmeye başlamıştı bile.

'Yok, yapma böyle. Sen bir kralısın. Kral adı olduğu için babam adını Luis koymuş. Sokağın ortasında, herkesin önünde ağlamak bir krala hiç yakışmaz, anladın mı?'

Başını göğsüme yaslayıp lüle lüle saçlarını okşadım (Vasconcelos (a), 2021, s. 44)." Zeze, durumdan bir çıkarımda bulunarak bir yargıda varmıştır ve bir sonuca varmak istemektedir. "Ben hiç ama hiçbir şey olmak istemiyordum. 'Coğrafya, tembellere ve serserilere özgü bir ders.' İş o zaman içime hüznün gibi bir şey çöküyordu çünkü ufukta benim için başarısızlığa benzer bir şey görünüyordu. Herkes artık geleceğini düşünerek planlar yapmaya çalışıyordu, bense hiçbir şey düşünmüyordum (Vasconcelos (b), 2021, s. 21)". Ze, yaşadıkları durumu değerlendirmiş ve bir çıkarımda bulunmuştur. Bu çıkarımdan hareketle bir sonuca ulaşmayı planlamaktadır. "Balkona ulaştıkları zaman dört kedi çok geç kaldıklarını anladılar. Albay, Profesör ve Zorba martının cansız

bedenine saygıyla bakarken, Sekreter de benzin kokusu çıksın diye kuyruğunu rüzgâra karşı sallayıp duruyordu.

‘Sanırım kanatlarını kapatmak gerek. Bu gibi durumlarda böyle yapılır.’ Diye bildirdi Albay.

Petrole bulanmış yaratığın karşısında tiksintilerini bastırarak, martının kanatlarını bedenine birleştirdiler, martının yerini değiştirirken de mavi lekeli beyaz yumurtayı keşfettiler.

‘Yumurta! Yumurtlamayı başarmış’ diye haykırdı Zorba.

‘Garip bir öyküye bulaştın, caro amico, çok garip bir öyküye’ diye görüşünü söyledi Albay.

‘Ne yapacağım şimdi ben bu yumurtayla?’ diye kendi kendine sordu, içini iyiden iyiye sıkıntı basan Zorba.

‘Yumurta ile çok şey yapılır. Örneğin omlet’ diye önerdi Sekreter.

‘Ah, doğru! Ansiklopediye bir göz attık mı, en güzel omletlerin nasıl hazırlanacağını hemen öğreniriz. Bu konu 15. Ciltte, O harfinde ele alınıyor’ diye onayladı Profesör.

‘Omlet momlet yok. Tek bir miyav dahi istemiyorum! Zorba o zavallı martıya yumurtayla ve civcivle ilgileneneğine ilişkin söz verdi! Bir liman kedisinin onuru üzerine verdiği bir söz, limanın tüm kedileri için geçerlidir. Ayrıca bu yumurtaya kimse elini bile sürmeyecek” diye bildirdi Albay büyük bir ciddiyetle (Sepulveda, 2021, s. 46-47).” Albay ve arkadaşları karşılaştıkları durumdan bir çıkarımda bulunmakta, bu çıkarımdan hareketle de bir sonuca ulaşmaya çalışmaktadır. “Az sonra Chris’le Fancis, Mandeville’in en kuzey mahallesi olan Lugano Tepesi’ne doğru gittiklerini fark ettiler. Oradan ötesi, ufkun maviliklerine uzanan ormanlar ve göllerle köylük araziydi.

Birkaç dakika yol almışlardı ki ‘Farkında mısın?’ dedi Francais. ‘Şehir dışına çıkıyor ve en doğrusunu yapıyor.’

Büyük kaçıştan sonra hala nefes nefese olan Chris, ‘Neden bahsediyorsun sen?’ diye sordu.

‘Çok basit” diye açıkladı Francais; değerli rulo kutusunu sırt çantasının yan gözüne yerleştiriyordu. “Şehirde kalamayız. Tombul herifle goriller peşimizi asla bırakmayacaklardır. Polise haber versek, bütün dünya bize olanları öğrenir - Wrangel’in istediği de bu zaten. O zaman da başkaları karışmadan bilmeceleri çözmeyi unutabilirsin artık.’

Hayretle ellerini havaya kaldıran Chris, ‘Peki, nereye gideceğiz öyleyse?’ diye bağırdı. ‘Kabul et, tavşan gibi tuzağa düştük.’

‘Ben tavşan değilim!’ diye yanıtladı Francais öfkeyle. ‘Sen de öyle. Bak Chris, bu otoyol bizi doğruca Alpenville’e götürür.’

‘Yani...’ diye fısıldadı Chris, artık durumu kavradığını belirten bir ifadeyle. “Balıkçı kulübesi!’

Francais başıyla onaylayıp, esrarlı bir şekilde kaşlarını kaldırdı (Tumanov, 2021, s. 92-93).” İki kardeş, yaşadıkları durumun farkındadır ve meydana gelen sonuçtan hareketle bir karar vermişlerdir. Ertesi sabah güne uslu bir çocuk olarak başlama kararı aldım. Aşırı uslu bir çocuk. Beren’den bile uslu olacaktım. Görecekti onlar, o kadar uslu olacaktım ki kendileri sıkılacaklardı. Ben niye böyleyim? Çünkü siz çok sıkıcısınız. Bütün bir çocukluğumu siz eğlenin diye harcadım. Sizi güldürmeye çalıştım. Harekete geçin,

kıpırdayın, eğlenin istedim ama yapamadınız. Pes ediyorum. Bundan sonra ben sizin gibi olacağım. Kabul ediyorum. (Yaşar, 2021, s. 22)” Çınar, evdeki durumu değerlendirmiş, bir karara varmıştır. Kendi zamanımıza, evimize döndüğümüzde kızlar kafalarını kurcalayan bir konuyu sordular bana:

‘Baba, bu tamtamı Çuka icat etmedi ki.’

‘Çocuğuna oyuncak yapan o genç annenin buluşu değil mi bu?’

Onlara iyi bir gözlemci olmanın önemini ve yararını anlattım.

‘Anne, çocuğu eğlensin diye basit bir oyuncak yapmıştı. Meraklı biri olan Anin Çuka’ya bu oyuncuğu gösterdi. İyi bir gözlemci olan Çuka, bu oyuncaktan başka türlü nasıl yararlanılabileceğini buldu. Anin’se bu yeni buluşu tümüyle başka bir alanda değerlendirdi. Tarihte bunun pek çok örneği var. Örneğin Graham Belle, o dönemde kullanılmakta olan telgraf aygıtını aynı anda birkaç ses birden iletebilmek için geliştirmeye çalışırken, bambaşka bir şeyi, telefonu buldu (Adalı, 2021, s. 88).” Baba gördüklerini ve yaşadıklarını dikkate alarak bir durum değerlendirmesi yapmaktadır. “Csele pazarlık ettiğine göre bu şekerinin fiyatları arttırmış olduğu anlamına geliyordu. Ticaret kurallarının değişimini izleyenler bilirler ki fiyatlar, söz konusu ticaret tehlikeye girdiği zamanlarda artma eğilimi gösterir. Mesela Asya’nın uzak köşelerinden, haydutların kervanlara aman vermediği yörelerden, riskli zamanlarda gelen çaylar pahalı olur. Böyle bir tehlike olduğu için, Avrupa’nın batısında yaşayan bizler daha fazla öderiz. İşte bizim şekerçi de ticaret işini iyi biliyordu çünkü bu yoksul şekerçi okulun yakınlarından uzaklaştırmak istiyorlardı. Zavallı şekerçi de anlamıştı ki eğer okul idaresi onu oradan kovmak istiyorsa, eninde sonunda kovacaktır. Envai çeşit, renk renk şekerleri ya da okulun öğretmenleri onun yanından geçerken onlara gösterdiği Güleryüz, okul idaresinin onu ‘gençliğin düşmanı’ olarak görmesini engellemeyecekti, bunu biliyordu.

‘Çocuklar bütün paralarını o İtalyan şekerçiye harcıyor’ diyordu okulda öğretmenler. İtalyan da durumun farkındaydı; tezgâhının uzun süre lisenin yanı başındaki bu avlu girişinde kalabilmesi mümkün görünmüyordu. İşte bu yüzden şekerlerinin fiyatlarına zam yapmıştı. Madem buradan gitmesi lazımdı, hiç olmazsa biraz para kazanıp öyle gitmeliydi. Bunu Csele’ye de söyledi (Molnar, 2020, s. 22).” İtalyan şekerçi gelişmeleri takip ederek, durumun farkına varmıştır. Gelişen olayları değerlendirerek bir sonuca ulaşmış, yeni kararlar almaya çalışmaktadır.

4. Kritik analitik düşünmede “bilimsel ve mantıklı olmak, kendi içinde tutarlı davranmak” esastır. İncelenen kitaplarda bilimsel ve mantıklı olmaya, kendi içinde tutarlı davranmaya dikkat edildiği gözlenmiştir. “Nokta not defterinden okudu: Fırıncı sokak 1 numaradaki oyuncak evde marmelatlı kurabiyeleri araştırıyorduk. Kırıntılardan oluşan izleri takip ettik, birkaç yapış yapış pati izi tespit ettik. Gizli bir geçitten geçtik, geçit bahçe kulübesine açıldı (McLean, 2021, s. 23).” Dedektif Zebra, izleri takip ederek tutarlı davranmaktadır. “O kadar acele etme sevgili Nane. Bir şey unutmadın mı? diye sordu Müdür.

Ne unuttum ki? diye sordu Nane şaşkınlıkla.

Dişlerini fırçalamayı elbette, dedi Müdür gülerek (Schoenwald, 2021, s. 28).” Bütün hayvanların dişleri fırçalandığı için Nane’nin de dişlerinin fırçalanması gerekmektedir, tutarlılık söz konusudur. “Ufak balıklar, ‘Seni boğmamız gerekiyor, kurtuluş istiyoruz biz.’ demişler. Küçük Kara Balık, ‘sizin aklınız başınızda değil! Beni boğsanız da yine de kurtuluş yolunuz yok. Pelikanın tuzağına düşmeyin!’ demiş. Ufak balıklar, ‘Sen bu sözleri canını kurtarmak için söylüyorsun yoksa asla bizi düşünmüyorsun.’ demişler.

Küçük Kara Balık, 'O halde bana kulak verin, size bir yol göstereceğim. Ben cansız balıklar arasında ölü taklidi yapacağım, bakalım pelikan sizi serbest bırakacak mı bırakmayacak mı? Eğer sözümü kabul etmezseniz bu bıçakla ya sizi parçalarım ya da keseyi parçalar dışarı kaçarım ve siz...' demiş (Behrengi, 2019, s. 46)." Küçük Kara Balık, başkalarının özgürlüğünü de savunan bir balıktır. Buradaki düşünceleri, kendisiyle tutarlı bir davranış gösterdiğine işaret etmektedir. "Ders bitince beni yanına çağırıldı."

'Seninle konuşmak istediğim bir şey var, Zeze. Bekle biraz.'

Çantasını toplamaya başladı ama ne kadar toplasa da bitmiyordu. Benimle konuşmayı hiç istemediği belliydi, oyalanarak cesaret kazanmaya çalışıyordu. Biraz sürse de sonunda başardı.

'Godofredo bana seninle ilgili çok fena bir şey anlattı, Zeze. Anlattığı doğru mu?'

Başımı olumlu anlamda salladım. 'Çiçek mi? Doğru, efendim.'

'Ne yaptın, anlatır mısın?'

'Sabahları erkenden kalkıp Serginho'nun evinin bahçesine uğruyorum. Bahçe kapısı kilitli değilse çabucak girip bir çiçek çalıyorum. Zaten orada o kadar çok çiçek var ki eksikliği fark edilmiyor.'

'Olabilir ama bu yaptığın doğru değil. Bir daha sakın böyle bir şey yapma. Hırsızlık olmasa da küçük bir aşırma sayılır.'

'Hiç de değil, Dona Cecilia. Dünya Tanrı'nın değil mi? Dünyadaki her şey Tanrı'nın değil mi? Öyleyse çiçekler de Tanrı'nın...'

Kurduğum mantık karşısında şaşırıp kalmıştı.

Başka türlü çiçek getiremezdim öğretmenim. Evimizde çiçek bahçesi yok. Çiçek pahalı bir şey. Masanızdaki bardağın sürekli boş kalmasını istemedim (Vasconcelos (a), 2021, s. 76)." Zeze çocuk yaşına rağmen kendi içinde tutarlı bir davranış sergilemekte ve aklına yatmayan konularda sorgulayıcı davranmaktadır. "Limandaki o iş neydi?'

'Harçlığım çıksın yeter. İki depo dolusu eşyadan sorumlu olarak girip çıkan yükleri saymam gerekiyor. Her bir liftte on iki denk var.'

'Lift de ne demek Tanrı aşkına?'

'Halatlarla bağlı olarak vinçle indirilen yük.'

'Peki bütün bunları nerede öğrendin?'

'Hani bir gece sabaha karşı gelmiştim de sen eğlenceden geldiğimi sanıp benimle konuşmamıştın, hatırlıyor musun? İşte o zaman ben, ileride gerekir diye Itahite gemisinde iş öğreniyordum.'

'Neden bana söylemedin?'

'Çünkü bana bozulup hiçbir şey sormamıştın (Vasconcelos (b), 2021, s. 41)." Ze, mücadeleci bir çocuktur ve buradaki düşüncesi, tutarlı olduğunun bir işaretidir. "Kengah yeniden uçuşa geçmek için kanatlarını açtı ama dalga daha hızlı davranarak her yerini kaplayıverdi. Sudan çıktığında çevresi karanlıktı; kafasını deli gibi salladıktan sonra, denizlerdeki lanet yüzünden gözlerinin görmek olduğunu anladı.

Gümüş tüylü martı Kengah, petrolle kaplı gözbebeklerine azıcık ışık vurana dek kafasını defalarca suya daldırıp çıkardı. O vıcık vıcık, yapışkan leke, o kara veba kanatlarını gövdesine yapıştırıyordu; var gücüyle yüzüp kara dalgadan kurtulmak umuduyla ayaklarını çırpıyaya koyuldu.

Tüm kasları harcadığı çabadan kasılmış durumdayken, petrolü bölümü aşır temiz suyun serinliğine kavuştu (Sepulveda, 2021, s. 22).” Martı Kengah, mücadelecı yaratılışına uygun davranmış ve asla pes etmemiştir. “Chris gözlerini rulolara dikmiş, yaklaşma isteği göstermeksizin bakıyordu. Dükkân sahibi boğazını temizleyip devam etti: ‘Şimdi hangi ruloyu seçeceğinizi iyi düşünün. -Toprak, Ateş, Hava ya da Su. Bu, hayatınızın en önemli kararı olabilir.’

Chris’le Francis tezgâhtan biraz uzaklaşıp, hararetle akıl yürütmeye başladı.

‘Toprak, ateş, hava ve su:’ diye fısıldadı Chris. ‘Bütün bunlar ne demek acaba?’

‘Eh, bunu bilme şansımız olmadığına göre, en iyisi birini seçip açalım’ diye yanıtladı Francois, arkalarında duran Empedocles Chagrin’e göz atarak.

‘Ama yine de bir düşünelim” diye önerdi Chris. ‘Sen hangisini tercih edersin?’

‘Pekâlâ. Su hoş ve serindir. İçmesi iyidir. İçinde yüzebilirsin’ diye mırıldandı Francois.

‘Ama boğulabilirsin de’ diye karşı çıktı Chris.

‘Tamam, tamam’ diye onayladı Francois. “Ateş sosis kızartmaya yarar, insanı ısıtır’

‘Ve yakıp kül eder’ diye bitirdi Chris.

‘Hava öyleyse’ diye önerdi Francois, gözlerini döndürerek. ‘Uçmaya ve soluk almaya uygun.’

‘Ve düşüp paramparça olmaya da’ diye iç geçirdi Chris. ‘Ama toprak...’

‘Biraz sıkıcı’ dedi Francis. ‘Yalnızca üstünde yürünür.’

‘Aynen’ diye onayladı Chris. ‘En iyisi iki ayağımız yerde olsun. Zaten başımız yeterince belada.’

‘Toprak o halde’ diye hevesle kabul etti Francis.

‘Benim için fark etmez. Bence bütün rulolarda eşit şansa sahibiz çünkü içlerinde ne olduğunu bilmiyoruz (Tumanov, 2021, s. 47).” Kardeşler, bütün zorluklara göğüs gererek risk almakta ve kendileri ile tutarlı davranış sergilemektedir. “Hepimizin morali yerle bir oldu. Biz çok umutluyduk babaannemin iyileşeceğinden. Ne yapacağımızı bilemedik.

‘Çınar, tabletini getir. İnternete gir!’ dedi babam. ‘Yaz oraya Uslu Çocuk Sendromu diye. Bakalım internet ne diyor?’

Herhangi bir hastalık olunca önce internete bakan insanlara çok kızardı babam. Doktordan daha mı iyi bilecekler, derdi. Doktorlar boşuna mı okuyor o kadar sene, derdi. Çok haklıydı. Ama şimdi kendisi internetten bakalım diyordu. Baktık ama tek bir bilgi bile bulamadık uslu çocuk sendromuyla ilgili (Yaşar, 2021, s. 114).” Çınar, anne ve babasının pek çok hareketini sorgulayan bir çocuktur. Burada da yine babasının tutarsızlığını sorgulamakta ve tutarlı davranmaktadır. “ ‘Onu bana vermenizi rica ediyoruz!’

Birden herkes sustu. Bu sesin kimden geldiğini anlamak için herkes sağına soluna bakınmaya başladı. Doğrusu biz de merak etmiştik bu bağırmanın kim olduğunu. Kalabalığın arasından kim çıktı dersiniz? Anin.

Anin hemen başkanın yanına koştu. Mızrağın keşfine yaptığı katkılardan ötürü başkan, Anin’i kabilenin mızrakçıbaşısı yapmıştı. Pek de severdi doğrusu.

‘Ne yapacaksın bu yavruyu Anin?’

‘Evcilleştireceğim...’

Bu, o güne kadar kimsenin duymadığı bir sözcüktü.

'Ne?' diye bağırdı başkan.

'Evcilleştireceğim.'

'O da ne demek?'

'Yani insanlara alışkın, insanlara saldırmayan bir köpek yapacağım onu.'

'Köpekler yırtıcı hayvanlardır. Bir gün uyurken boğazını ısırır!' diye bağırdı yaşlı bir adam.

'Ona iyi davranırsam, o da bana kötülük yapmaz (Adalı, 2021, s. 74).'' Anın, yenilikler peşinde bir çocuktur ve burada da bir yenilik peşindedir. Böylece tutarlı olduğunu göstermektedir. Boka kaşlarını çatarak çevresindekileri süzdü. Onlar da hep birlikte Nemecsek'e döndüler. Nemecsek yine elini göğsüne götürüp yemin etmeye hazırlandı, kapıyı açık bırakanın kendisi olmadığını söyleyecekti ki komutanın sesini duydular:

- En son kim geldi?

- En son sen geldin komutanım, dedi çocuklar hep bir ağızdan.

- Ben mi? dedi Boka.

- Evet.

Biraz düşündü.

- Evet, dedi, haklısınız. Kapıyı kapatmayı unutan benim. Bu yüzden teğmen, ismimi kara kaplı kitaba yaz!

Bunları Gereb'e söylemişti. Gereb cebinden kara kaplı bir not defteri çıkardı. Büyük harflerle yazmaya başladı: 'Janos Boka'. Sonra da deftere bu kaydın neden düşüldüğünü unutmamak için yanına bir kelime daha yazdı: 'Kapı.'

Bu durum herkesin hoşuna gitti. Boka adaletli bir komutandı. İşte herkesin tanık olduğu bu olay, mertliğin şahane bir örneğiydi (Molnar, 2020, s. 42).'' Boka; dikkatli, yaptıklarını ölçerek yapan, adaletli birisidir ve burada da adaletli davranarak tutarlılık göstermektedir.

5. Kritik analitik düşünmede olayların gerçek hayatla bir noktadan ilişkilendirilmesi esastır. İncelenen kitaplarda olayların gerçek hayatla bir noktadan ilişkilendirildiği tespit edilmiştir. "Doğru, itiraf ediyoruz! Etrafta birkaç kırıntı aramaya gelmiştik ama marmelatlı kurabiyeleri gördük. Marmelatın ve tatlı hamurun kokusu nefisti! Kış mevsimindeyiz, bahçede yiyecek hiçbir şey yok! Dayanamadık, yedik! (McLean, 2021, s. 24)" Belirli bir yaşın altındaki çocuklar, acıktıkları zamana kendilerine ait olmayan yiyecekleri yiyebilirler. Kitaptaki olaylar gerçek hayatla ilintilidir. "Arkadaşlar artık dişlerini fırçalamıyorlar, diye fısıldadı nane. Tembel hayvan önerdi bunu. Diş fırçalamanın fazla yorucu olduğunu söyledi (Schoenwald, 2021, s. 8)." Bazı insanların "tembel" yaratılıştaki oldukları ve yapılması gereken temel kişisel bakımları ihmal ettikleri bilinmektedir. "Küçük Kara Balık, bir defacık da olsa evine ay ışığının vurmasını görmek istiyormuş (Behrengi, 2019, s. 6)." Ekonomik durumları uygun olmadığı için güney görmeyen evlerde oturan kişilerin bu tür düşüncelere sahip oldukları bilinmektedir. Kitaptaki olaylar, günlük hayat ile iç içedir. "İyi işte. Ailedeki herkes iyi kalpli. Öyleyse Bebek İsa bize niye iyi davranmıyor? Dr. Faulhaber'in evine git bak, sofrası çeşit çeşit yemek dolu. Villas- Boas'larınkı de aynı şekilde. Dr. Adaucto Luz'un sofrasından hiç bahsetmeyeyim.

O güne dek ilk kez Totoca'nın gözlerini dolduğunu gördüm (Vasconcelos (a), 2021, s. 46)." Gerçek hayatta da çocuklar kendi durumları ile komşularının durumlarını kıyaslarlar ve şikâyetle bulunurlar. "Bildiğim güzel bir yer var. Yanımızda yiyecek bir şeyler götürürüz. En çok ne seversin?"

Seni, Portuga.

Kastettiğim başka; salam, yumurta, muz...

Her şeyi severim. Evde hepimiz, ne varsa sevmeyi öğrendik (Vasconcelos (a), 2021, s. 147)." Yoksul aile çocuklarının da benzer düşüncelere sahip oldukları, benzer şekilde davranabilecekleri bilinmektedir. "Hazırdım. Formamı giyip kitapları kaptım.

'Tramvaya bin!' diye tembih ediyorlardı.

Ne tramvay ne başka bir şey. İki yüz reis'i saklıyor, yokuşu yürüyerek çıkıyordum. Parayı teneffüste Hindistancevizli dondurma almak için kullanacaktım. Jungueira Aires Sokağı'nın yokuşunu uçar gibi çıkıyordum çünkü Saray Meydanı'na vardığımda Tarcisio Medeiros'la buluşacaktım ve birlikte Ieda'nın evinin önünden geçecektik (Vasconcelos, Delifışek, 2021, s. 16)." Yoksul aile çocuklarının da benzer düşüncelere sahip oldukları, benzer davranışlar sergiledikleri bilinmektedir. "Gövdelerine yapışmış kanatlarını oynatamayan martılar büyük balıklar için güzel avdılar, bazen de tüylerinin arasından sızıp tüm gözeneklerini tıkayan petrolden zehirlenerek ağır ağır ölürlerdi.

Onu bekleyen yazgı da buydu; iri bir balığın gırtlığında çabucak kaybolmayı diledi Kengah.

Kara leke. Kara veba. Kengah kaçınılmaz sonunu beklerken insanlara lanet okudu.

'Hepsi böyle değil. Haksızlık etmemek gerek' diye bağırdı güçsüzce (Sepulveda, 2021, s. 22)." Haksızlığa uğradığına inanan bir bireyin benzer düşüncede olması beklenmektedir. "Önlerindeki haritaya gözlerini diken Chris, 'bu bilmecenin büyüleyici bir yanı yok' dedi. 'Bunun gibi on tanesini çözmemiz gerekiyor, öyle mi?'

'Teker teker, Chris' diye yanıtladı Francis, ağabeyinin tavrından bıkmış bir halde. 'Toplan artık' diye sertçe ekleyip, haritayı rulo yaptı ve genelde spor malzemesini koyduğu çantaya yerleştirdi. 'Ağlaşmak bizi gençleştirmez. Kitaplara başvurmalıyız.'

Chris karşılarını çattı ama tartışmadı.

Birkaç dakika sonra iki kardeş semt kütüphanesinin yolunu tutmuşlardı. Bu sefer babalarının eski ayakkabılarını giydiklerinden, üç gündür ilk defa ayakları acımıyordu. Güneş parlıyor, Mandeville sokakları arı kovanı gibi kaynıyordu. Yük kamyonetleri ve dondurma arabaları, posta ve okul servisleri, yol onarım ekipleri ve dükkân sahipleri hepsi zamanla yarışıyor ve bir güne olabildiğince çok şey sığdırmaya çalışıyor gibiydi. Oysa bir bilselerdi.

Alt Kardeşler otobüse bindiklerinde tatsız bir sürprizle karşılaştı. Bilet ödeme kutusuna indirimli öğrenci parası atınca, şoför onları durdurup tam para vermelerini istedi. Neyse ki, Francis'in yanında aradaki farkı ödeyecek kadar bozuk para vardı (Tumanov, 2021, s. 55)." Belediye otobüsü şoförlerinin durumundan şüphelendikleri kişilere belge sormaları alışıldık ve olması gereken bir durumdur. "Mutfağa doğru giderken annemle babamın seslerini duydum. Benden bahsediyorlardı. Kendi aralarında konuşuyorlardı. Birine anlatıyorlardı. Telefonda konuşuyorlardı. Dinleyince fark ettim ki babaannemle konuşuyorlar!

'Bıktık anne bıktık! Sahiden bıktık. Okulda yarı olaylar, mahallede ayrı olaylar. Herkesten şikâyet var anne herkesten. Bu çocuk niye böyle olmuş, kime çekmiş anlamıyoruz.

Canımıza yetiyor bizim. Bugün de komşumuzun kapısına yağ bırakmış. Neymiş efendim acaba adam yağ yiyor muymuş, yemiyor muymuş? Adam üstü başı yağ içinde geldi şikâyete. Nasıl mahcup olduk anlatamam anne. Hayır, anlamıyorum niye böyle yapıyor? Biz de çocuk olduk anne, biz de çocuk olduk ama böyle değildik. Bu çocuk falan değil, başka bir şey.’

Gerisini dinleyemedim. Gittim, su içtim ve yatağıma yatıp ağladım (Yaşar, 2021, s. 21).” Anne ve babası ile iletişimi sağlıklı olmayan çocukların, zaman zaman anne ve babasının konuştuklarını gizlice dinlemeleri beklenen bir davranıştır. “Çuka eline ucu alev alev yanan bir odun parçası alıp odunun yanmayan ucundan tutarlarsa, ateşin kendilerine zarar vermeyeceğini gösterdi.

İçlerinden biri korka korka da olsa Çuka’nın uzattığı yanan dalı tuttu. Öylesine hoşuna gitmişti ki bu, zıplaya zıplaya dans etmeye başladı. Doğrusu çok komikti. Kendimizi tutamayıp kıs kıs gülmeye başladık. Az daha duyacaklardı bizi.

Daha sonra Anin’le babası, ucu çatallı bir dala geçirdikleri et parçasının nasıl pişirileceğini gösterirken, Çuka da avcılara mızrak ve balta yapmayı öğretti. Bu iki aletin nasıl kullanılacağını gösterdi.

Doğrusu bu yardımlaşma, bilgiyi paylaşma çok hoşumuza gitmişti.

‘Tıpkı öğretmenlerimizin okulda bize yeni şeyler öğretmesi gibi, değil mi baba’ dedi Yağmur (Adalı, 2021, s. 38).” Bildiklerini başkaları ile paylaşmak, insanların temel özelliklerinden ve görevlerinden biridir. Toplumdaki insanların pek çocuk, bildiklerini diğer insanlara anlatmaktadır. “Boka on dört yaşındaydı ama yüzünde ergenliğin belirtileri henüz çok azdı. Konuşmaya başlayınca hemen birkaç yaş daha büyük görünüyordu çünkü sesi kalınlaşmaya başlamıştı. Sakin ama ciddi bir ses tonu vardı. Konuşması da sesi gibiydi. Ağır, oturaklı konuşurdu ve kaba saba kelimeleri de ağızına almazdı. Arkadaşları arasında minik kavgalar oldu mu hiç karışmazdı. Hatta hakem olarak çağrıldığında da kabul etmezdi. Çünkü o, bu tür kavgaların sonunda birinin mutlaka kızgın kaldığını ve çoğunlukla da hakemlik yapana kızdığını artık çoktan kavramıştı. Ama olay büyümüşse yani artı kavga neredeyse öğretmenlerin dikkatini çekme noktasına gelmişse o zaman Boka müdahale eder, hakemlik değil ama arabuluculuk rolünü üstlenirdi. Arabuluculuk yapana genellikle kavganın iki tarafı da kızmazdı. Yani Boka akıllı bir çocuktan ve şimdiden anlaşılıyordu ki ilerde hayatta başarılı olacaktı, en azından çevresinde dürüst bir erkek olarak saygı uyandıracaktı (Molnar, 2020, s. 26).” Küçük yaştan itibaren tutum ve davranışlarında ölçülü olan çocuklar için “ileride büyük adam olacak” denildiği bilinmektedir.

6. Kritik analitik düşünmede kibir, çokbilmiş, bencillik, korkaklık, körü körüne itaat, dalkavukluk vb. duygulara yer verilmemiştir. İncelenen kitaplarda toplum tarafından da hoş görülme, bireyin kişilik sahibi olmasının önünde engel kabul edilen kötü huylara yer verilmediği veya bu huyların “istenmeyen huylar” olduğunu vurgulamak için yer verildiği tespit edilmiştir. “Dedektif Zebra, bir yandan da dikkatlice not alıyordu (McLean, 2021, s. 15).” Dedektif Zebra, “kendini beğenmişlik, kibir çokbilmişlik” taslamadan, söylenenleri dinlemekte ve dikkatlice not almaktadır. “Müdür fikrini açıkladığı anda Nane yine tortop oluverdi. Dikenli toptan, ‘ciddi olamazsınız Müdür Bey’ diye seslendi (Schoenwald, 2021, s. 11).” Nane, korkak davranıp kendisine söylenenleri koşulsuz kabul etmek yerine itiraz etmektedir. “İribaş döneminde olan binlerce yavru kurbağa suda kıvrım kıvrım kıvrılıyormuş. Küçük Kara Balık’ı görünce: ‘Tipe bak! Sen de nesin böyle?’ diye onunla alay etmişler. Küçük Kara Balık onlara aldırmadan nazikçe: ‘Hakaret etmeyin lütfen! Benim adım Küçük Kara Balık. Sizler de isminizi söyleyin, tanışalım.’ demiş (Behrengi, 2019, s. 20).” Diğer balıkların Küçük Kara

Balık'a davranışlarında kibir, kendini beğenme söz konusuysen, Küçük Kara Balık'ın onlara davranışında nezaket, alçak gönüllülük söz konusudur. "Kendimi tutamadım ve yaşadığım bozgunu Minguinho'ya anlattım. Zaten gözüm morarıp şişmişken saklamam da mümkün değildi. Babam da halimi görünce bana birkaç tane çakmış ve Totoca'ya bir vaaz çekmişti. Babam Totoca'ya asla vurmazdı. Bana vururdu çünkü dünyada benden kötüsü yoktu (Vasconcelos (a), 2021, s. 100)." Zeze; yaşadığı olumsuzlukları, yenilgileri, ailesinde gördüğü ayrımcılığı bütün yalınlığı ile arkadaşına anlatmakta ve gururlu davranıp, yalan söylememektedir. "Mango ağacından çabucak indik.

'Bir hastalık kapmazsak iyidir.'

'Ayakkabılarını giymeden önce ayaklarını yıkamak istemez misin?'

'Fikrimi değiştirmeden gidelim. Ayağımıza bir paça çamur bulaşması, günün birinde toprak olacağımızı hatırlatır.'

Ellerimi kokladım.

'İnsanın ellerinde kalan bu meyve kabuğu kokusu çok hoş.'

'Hiç dikkat etmemiştim (Vasconcelos (b), 2021, s. 27)." Ze; elbiselerinin toz toprak içinde olmasını, ellerinin meyve kabuğu kokmasını problem etmemekte ve mütevazî davranmaktadır. "Zorba onu izledi. Salondaki masalarla sandalyelerin altından geçerek mahzenin kapısına ulaştılar. Dar merdivenin basamaklarını atlayarak indiler. Aşağıda Albay karşısına çıktı; kuyruğunu dikmiş şampanya şişelerinin tıplarını incelemekteydi.

'Porca miseria! (Allah kahretsin!) Fareler dükkândaki en iyi şampanyanın mantarını kemirmişler. Zorba, caro amigo (sevgili dostum)' diye selam verdi Albay, İtalyanca sözcükler mırıldanmak gibi bir huy vardı.

'İşinin ortasında seni rahatsız ettiğim için özür dilerim ama önemli bir sorunum için öğütlerine gereksinimim var' diye miyavladı Zorba (Sepulveda, 2021, s. 32)." Albay, konum olarak diğer kedilerden daha üstte olmasına rağmen, bilmediği bir konuyu gurur meselesi yapmadan diğerlerine danışmaktadır. "Francis bilmeceye geri dönüp, birkaç kere daha okudu. Telaş içinde uğuldayan beynine karşın, bazı şeyler anlam kazanmaya başlamıştı. Bu iki ülke herhalde aynı dili konuşuyor, aynı kültürü paylaşıyor ama bir sınırla birbirinden ayrılıyordu. Güneydeki Amerika Birleşik Devletleri tarafından desteklenmekteydi. Kuzeydekini kimin desteklediği belirsizdi.

Bu Sarı Deniz de neyin nesiydi? Haritada bu isimde gerçek bir deniz olamazdı. Yoksa olabilir miydi? Francis her ihtimale karşı atlasın dizinine bakmaya karar verdi (Tumanov, 2021, s. 190)." Francis, bilmediği bir konuda bilgiçlik taslamak yerine atlasın dizinine bakmayı tercih ederek kendini beğenmişlik, gurur ve kibirden uzak durmaktadır. "Ertesi sabah için babaannemin evcil hayvanlarını da alıp hep birlikte pikniğe gitmeyi önerdim. Önerim kabul edildi. Çantamızı hazırladık ve erkenden arabalarımıza binip ormanın yolunu tuttuk. Babaannemin köpeği de bizimle geldi, gezsün, dolaşsın hayvan (Yaşar, 2021, s. 127)." Çınar, "ben bilirim" edasında şımarık bir çocuk olmak yerine öneri sunan, mütevazî bir çocuk özelliği sergilemektedir. "O gün öğlen yemeği için kabile mağaranın önünde toplandığında, Çuka bu yeni icadını başkana gösterdi. Mızrağı bir - iki kez denedikten sonra başkan pek keyiflendi.

'Sana verecek ikinci bir başkanlık kolyem yok. Seni nasıl ödüllendireyim?' diye sordu.

'Bu seferki ödül bana değil Anin'e' dedi Çuka. 'Bu buluşumun asıl sahibi o. Anin'i kabilemizin mızrakçıbaşısı ilan edersiniz diye düşünmüştüm (Adalı, 2021, s. 31)." Çuka, ikinci ödülü de kendisi alabilecekken kibirli davranmak yerine mütevazî davranarak ödülü esas kardeşi Anin'in hak ettiğini belirtmektedir. "Nemecsek çocukların çevresinde

oluşturduğu dairenin ortasında biraz da şaşkın duruyor, omuzlarını silkiyordu. Sonra dairenin ortasına Boka girdi.

- Arkadaşlar, artık bir şeyler yapmamız lazım. Bugün nasıl olsa programda başkanlık seçimleri vardı. Başkan seçmemiz gerekiyor. Hem de yetkileri tam ve sınırsız olan bir başkan olmalı bu. Ondan sonra da başkanın emirlerini harfiyen yerine getireceğiz. Kim bilir, belki de bu iş savaşa gidecek. Öyle bir gelişme karşısında, aynen bir çarpışmada olduğu gibi bize öngörecektir, hazırlık yapacak biri lazım. Asker! Öne çık! Hazır ol! Kaç kişiye o kadar kâğıt kes ve hazırla. Herkes kimi başkan olarak görmek istiyorsa onun ismini kâğıda yazsın! Kime daha çok oy çıkmışsa bundan böyle başkanımız o olacak. (Molnar, 2020, s. 44)" Boka isteseydi kendini başkan ilan edebilecekken, kibirli davranmak yerine mütevazı olmayı tercih etmekte ve başkanlığın seçimle yapılmasını istemektedir.

5. Sonuç ve Öneriler

5.1 Sonuç

Bu çalışmada internet üzerinden kitap satışı yapan üç büyük sitenin (Kitapyurdu, İdefix ve Kitega) 17. 07. 2021 tarihinde "çocuk kitapları" kategorisinde "çok satan çocuk kitapları" başlığında yer alan on bir kitap incelenmiştir. Yapılan incelemede:

On bir kitaptan yedisinin (%64) kritik analitik düşünme özelliğini taşıyan çocuk kitaplarının özelliklerinden olan "*Kritik - analitik düşünmede önyargılara ve peşin hükümlere yer yoktur.*" Saptamasını desteklediği gözlenmiştir. Bireylerin kişiliklerinin sağlıklı olması için küçük yaşlardan itibaren uzak durulması gereken "ön yargı, peşim hüküm" gibi istenmeyen davranışlara çocuk kitaplarında yer verilmemesi gerektiği düşünülmektedir. On kitapta (%91) "*Kritik analitik düşünmede sorgulamak esastır.*" saptamasına yer verildiği görülmüştür. Sorgulamayan birey, kendisinden her şeyi düşünmeden yapacağı için, bu tür bireylerin toplum için tehlikeli oldukları düşünülmektedir. İnsan beyninin temel fonksiyonlarından birinin "düşünmek" olduğu bilinmektedir. Düşünen insanın "topluma yararlı" çalışmalar yapacağı değerlendirilmektedir. On kitapta (%91) "*Kritik analitik düşünme okuduklarından bir çıkarımda bulunma ve bu çıkarımdan hareketle yargı ve sonuca ulaşmak esastır.*" Kriterine yer verildiği görülmüştür. On kitapta "*Kritik analitik düşünmede bilimsel ve mantıklı olmak, kendi içinde tutarlı davranmak esastır.*" değerlendirmesine yer verildiği tespit edilmiştir. Çocuk kitaplarının bilimsel olması, çocukların anlayabileceği mantık seviyesinde olması önemlidir. Küçük yaşlardan itibaren bireylere bilimi, bilimsel metotları sevdirmek, ilerleyen dönemde bireylerin bilim ve bilimin getirdiği yeniliklere açık olmalarını sağlayacağı düşünülmektedir. On kitapta (%91) "*Kritik analitik düşünmede olayların gerçek hayatla bir noktadan ilişkilendirilmesi esastır.*" saptamasına yer verildiği tespit edilmiştir. Çocuk kitaplarında yer verilen olayların çocukları gerçek hayata hazırlamaları gerektiği düşünülmektedir. Çocuklar hayatın gerçekleri küçük yaşlardan itibaren gelişim özelliklerine göre öğrenmelidir. On kitapta (%91) "*Kritik analitik düşünmede kibir, çokbilmiş, bencillik, korkaklık, körü körüne itaat, dalkavukluk vb. duygulara yer verilmemiştir.*" değerlendirmesine uygun metinlerin seçildiği gözlenmiştir. Sağlıklı kişilik oluşumunun önündeki engellerden olan "gurur, kibir, çokbilmişlik, korkaklık vb." davranış türlerini öne çıkan metinlere çocuk kitaplarında yer vermenin sakıncalı olduğu düşünülmektedir.

Duygu ve düşüncelerin sözcüklerle estetik bir biçimde ifade edilmesi olarak da tanımlanan edebiyat, yetişkinlere olduğu kadar çocuklara da hitap etmektedir. Özellikle on dokuzuncu yüz yıldan itibaren çocuklara yönelik edebi çalışmaların artmasıyla çocuk edebiyatı ortaya çıkmıştır. Matbaanın icadından sonra kitapların basımı kolaylaşmış ve kitap sayısının artmasıyla beraber okuryazar sayısı da artmıştır. Okuyan nüfusun dünya genelinde artması, dikkatleri düşünme üzerine çekmiştir. Alan uzmanları düşünme ve düşünme çeşitleri üzerine araştırmalar yapmış, yeni görüşler ileri sürmüşlerdir. Son yüz

yılda dünyada ve Türkiye’de düşünme üzerine yoğun çalışmalar yapılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı yetişme çağındaki çocuklar için okullarda düşünme dersleri koymuştur. Gelişen teknoloji ve artan bilgi kirliliği yalnızca düşünmenin yeterli olmadığını, kritik analitik düşünme gerekliliğini ortaya koymuştur. Bilgi kirliliğinden kurtulmak, ruh sağlığını korumak kritik analitik düşünme ile mümkün olmaktadır.

5.2 Öneriler

Çocuk kitapları, çocukların kendilerini ifade etmeleri ve düşüncelerini geliştirmeleri bakımından önemli kabul edilmektedir. Yetişme çağındaki çocuklar için hazırlanan kitaplarda bazı özelliklerin olması gerektiği düşünülmektedir. Çocuk kitapları için bazı önerileri şöyle sıralamak mümkündür:

1) Veliler için: Çocuklara kitap alırken, “kritik – analitik düşünme” özellikleri taşıyan kitapların tercih edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

2) Öğretmenler için: Veli ve öğrencilere kitap tavsiye ederken, kitapların belirlenen kriterlere göre incelenmesi ve uygun olanların tavsiye edilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

3) Yazarlar için: Çocuklar için yazılacak kitapların “kritik – analitik düşünme”nin özelliklerini taşıyan, “sorgulayıcı, bilimsel, çocukların yorumlamalarına elverişli” olmaları gerektiği düşünülmektedir.

4) Yayınevleri için: Çocuk kitaplarında niteliğin önemli olduğu ve belirli nitelikleri taşımayan kitapların ticari kaygılarla basılmaması gerektiği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Adalı, B. (2021). *Zaman Bisikleti*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Akbıyık, C., ve Seferoğlu, S. S. (2006). Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Akademik Başarı. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(32), 90-99.
- Behrengi, S. (2019). *Küçük Kara Balık* (Çev. F. Batkılar). İstanbul: Monera.
- Bilkan, A. (2005). Çocuk Edebiyat-Kavram ve Mahiyet. *Hece*, 104/105, 24-35.
- Bozkurt, M. (2020). İnternette Bilinçli ve Güvenli Faydalanmaya Yönelik İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Görüşleri. *The Journal of Social Science TJSS*, 4(8), 511-523.
- Büte, M. (2019). *Kritik Düşünme Becerileri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Ceran, C. (2019). *Resimli Çocuk Kitaplarının Eleştirel Düşünme Becerilerini Desteklemesi Yönünden İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Cevizci, A. (2015). *Felsefeye Giriş*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cihaner, C. (2007). *Eleştirel Düşünme Kazandırma Yönüyle Bilgin Adalı'nın Çocuk Kitapları*. Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniv.
- Çakmak, H. (2002). *İlköğretim Okullarında Düşünme Eğitimi-Cumhuriyet Dönemi*. Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniv.
- Çalışkan, M. (2019). Eleştirel Düşünmenin Öğretimi. *Neoşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(1), 114-134.
- Çevik, B. (2018). Eleştirel Düşünme Bağlamında Dr. Parkyeri ve Kömür Karası Çocuk Adlı Çocuk Kitaplarının İncelenmesi. *Artibilim: Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 56-63.

- Çiftçi, V. (2021). 2025 Yılında Bireylerde Olması Gereken En İyi 10 Beceri, <https://volkancanciftci.medium.com/2025-y%C4%B1%C4%B1nda-bireylerde-olmas%C4%B1-gereken-en-i%CC%87yi-10-beceri-b7b6c87d6ae>, [Erişim Tarihi: 15.04.2021].
- Erdoğan, M., ve Vatandaş, C. (2020). Bireysel ve Toplumsal Dışlanma Pratiği: Önyargı ve Ayrımcılık. *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 474-85.
- Güneş, F. (2012). Öğrencilerin Düşünme Becerilerini Geliştirme. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 32, 127-46.
- Karaçay, B. (2019). *Mutlu Beyin*. Ankara: TÜBİTAK.
- Kıbrıs, İ. (2016). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Korucu, A. T., Çoklar, A. N., Gündoğdu, M. M., ve Gençtürk, A. T. (2019, Nisan). Ortaokul Öğrencilerinin İnternette Buldukları Bilgilere Yönelik Farkındalıklarının Belirlenmesi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 79-95.
- Kuşdemir, Y. (2018). İlkokul Çağı Çocuklarında Dil Gelişimi. F. Güneş, ve S. Sidekli içinde, *Türkçe Öğretimi (Kuramdan Uygulamaya Sınıf Öğretmenliği Seti)* (s. 17-58). Ankara: Eğiten Kitap.
- McLean, G. (2021). *Dedektif Zebra* (Çev. A. Altunkanat). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- MEB. (2016). *Düşünme Eğitimi Dersi Öğretim Programları*. Ankara: MEB.
- Molnar, F. (2020). *Pal Sokağı Çocukları* (Çev. T. Demirkan). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Schoenwald, S. (2021). *Hayvanat Bahçesinde Diş Fırçalama Günü* (Çev. F. Sarılioğlu). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sepulveda, L. (2021). *Martıya Uçmayı Öğreten Kedi* (Çev. S. Özen). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Şahbaz, M. (2016). *Çeviri Çocuk Edebiyatı Ürünlerindeki Kültürel Ögeler*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Başkent Üniv.
- Şimşek, T., ve Yakar, Y. (2018). Çocuk ve Edebiyat. T. Şimşek içinde, *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı* (s. 13-42). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Tumanov, V. (2021). *Haritada Kaybolmak* (Çev. M. Kazmaoğlu). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Vasconcelos, J (a). (2021). *Şeker Portakalı* (Çev. E. İmre). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Vasconcelos, J (b). (2021). *Delifışek* (Çev. İ. Kut). İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Yaşar, Ş. (2021). *Babaannem Geri Döndü*. İstanbul: Taze Kitap Yayıncılık.